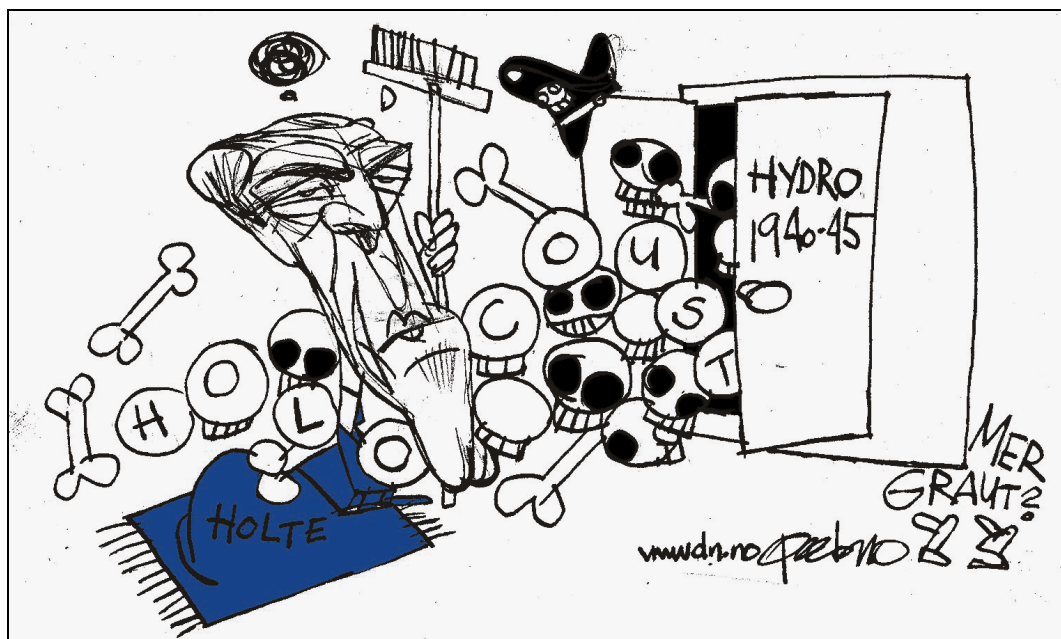

Metoderapport:

Hydros skjulte fortid

Av
Knut Gjernes og Gøran Skaalmo

Basert på artikler publisert i Dagens Næringsliv i perioden
2. oktober 2004 til 20. januar 2005.

Dagens Næringsliv, Postboks 1182 Sentrum, 0107 OSLO,
Sentralbord: 22 00 10 00, Telefaks: 22 00 13 50

Knut Gjernes, Sognsveien 20, 0851 OSLO,
Telefon: 932 56 179 (mobil) 22 00 11 79 (kontor)

Gøran Skaalmo, Bråtenalleen 22a, 0487 OSLO
Telefon: 932 56 173 (mobil) 22 00 13 61 (kontor)

Sammendrag:

- Et hemmelig fond i utlandet har i flere tiår forsynt toppledere i Norsk Hydro med penger. Deriblant tidligere generaldirektør Johan B. Holte, som da han døde etterlot seg en konto med svarte penger i Sveits.
- Norsk Hydro gikk under krigen inn i et tett og aktivt samarbeid med Hitlers tyske rike. Med nazi-penger i ryggen startet Hydro høyst frivillig produksjon for å bygge tyske bombefly. Også en rekke norske finanstopper finansierte den tyske krigsmaskinen.
- Norsk Hydro leverte mange tusen tonn rent magnesium til USAs krigsadministrasjon under krigene i Korea og Vietnam. USA brukte magnesium til å lage napalmbomber.

INNHold:

1. INNLEDNING	5
2. NÅR OG HVORDAN KOM ARBEIDET I GANG?	5
3. HVA VAR DEN SENTRALE PROBLEMSTILLINGEN VED STARTEN AV PROSJEKTET?	6
4. BLE PROBLEMSTILLINGEN ENDRET UNDERVEIS?.....	6
5. ARBEIDET	7
5.1. "HYDROS HEMMELIGHET"	7
5.1.1. <i>Fremgangsmåte</i>	7
5.2. "KRIGSPROFITØRENE"	13
5.2.1. <i>Ideen og problemstillingen</i>	13
5.2.2. <i>Fremgangsmåte</i>	13
5.3. "LUKTEN AV NAPALM"	18
5.3.1. <i>Ideen og problemstillingen</i>	18
5.3.2. <i>Fremgangsmåte</i>	18
5.4. ORGANISERING AV ARBEIDET	22
5.5. KONSEKVENSER OG AVSLØRINGER.....	22
5.5.1. <i>Avsløringer</i>	22
5.5.2. <i>Konsekvenser</i>	23
5.5.3. <i>Det vi ikke klarte</i>	23
6. ARBEIDSTID	23
7. SPESIELLE ERFARINGER.....	24
7.1. VIRKEMIDLER	24
7.2. LUKKET HYDRO-KULTUR	24
7.3. SVEITSISKE BANKMURER	25
7.4. FORHOLDET TIL HISTORIKERE	26
7.5. I KJØLVANNET AV FLODBØLGEN.....	27
7.6. HVORDAN VI HÅNDTERTE SÅ STORE MENGDER INFORMASJON	27
7.7. FRIGIVELSE AV GAMLE ARKIVER	28
7.8. NY INDUSTRIHISTORIE	28
8. VEDLEGG.....	30
8.1. ARTIKLER I DAGENS NÆRINGSLIV (SE EGEN MAPPE)	30
8.2. KOMMENTARER, LEDERE OG TEGNINGER I DAGENS NÆRINGSLIV (SE EGEN MAPPE).....	30
8.3. LESERINNLEGG I DAGENS NÆRINGSLIV (SE EGEN MAPPE)	31
8.4. NETTVERKSDIAGRAM	32
8.5. KRONOLOGISK OVERSIKT OVER SKRIFTLIG DOKUMENTASJON	33
8.6. INNSYN I LANDSSVIKSAKEN MOT HYDRO	42
8.7. FULLMAKT TIL INNSYN I SAL.OPPENHEIM	43
8.8. KILDER	44
8.8.1. <i>Muntlige kilder</i>	44
8.8.2. <i>Skriftlige kilder</i>	45

1. Innledning

Denne metoderapporten skal vise hvordan vi har jobbet med våre saker om den ukjente fortiden til det norske industrikonsernet Hydro, tidligere Norsk Hydro, høsten 2004.

Metoderapporten omfatter tre store lørdags-dokumentarer. ”Hydros hemmelighet”, ”Krigsprofitørene” og ”Lukten av napalm” omhandler ganske ulike forhold, men har til felles at de alle handler om forhold i Hydros historie som har vært ukjent for offentligheten. Og de stråler ut fra den samme ideen – opplysninger om en underlig arvestrid. Men de henger også sammen fordi de er basert på mye av den samme undersøkelsen.

Arbeidsmetodene i de tre dokumentarene var på mange måter forskjellige, noe som gjenspeiles i denne rapporten. Men vår grunnmetode i alle disse tre dokumentarene har vært felles. Vi har fulgt pengestrømmen i Hydro-systemet bakover i tid. Vi startet med arven etter Johan B. Holte og endte opp med emisjonen i Norsk Hydro i 1941.

I arbeidet måtte vi ta i bruk hele verktøykassen innen journalistisk metode. Fra en bred innsamling av informasjon til dypdykk i store arkiver, avansert finansiell analyse, intervjuteknikk, journalistisk etikk og systematisering av store mengder informasjon.

Det viste seg nemlig å bli en reise inn i Hydros ukjente historie.

2. Når og hvordan kom arbeidet i gang?

Det hele startet med en opplysning om at det var strid rundt arveoppgjøret etter tidligere generaldirektør i Hydro, Johan B. Holte. Vi hørte første gang om dette i mai 2004. I midten av august bestemte vi oss for å bruke litt tid på å sjekke ut informasjonen vi satt på.

Det var flere grunner til at opplysningene om en arvekrangel etter Holte var av stor interesse. For det første ville det være spennende å se nærmere på den kjente industrilederen Johan B. Holte. Han jobbet 37 år i Hydro, fra 1948 til 1985. Holte hadde vært med Hydro helt fra etterkrigsoppgjøret og gjødselproduksjon, han var sentral i selskapets tungtvannproduksjon, han hadde gjort selskapet til en stor lettmetalleverandør og han hadde ledet selskapet inn i oljealderen. Holte var generaldirektør i Norsk Hydro i ti år fra 1967 til 1977. Og han var styreformann fra 1977 til 1985. Av mange blir han omtalt som grunnleggeren av det moderne Norsk Hydro, ”en mann med udiskutabel integritet”. Han får æren for å ha ryddet ekstravagansene ut av Hydros toppledelse, og han bygget et godt forhold til fagbevegelsen. Selv kjørte han rundt i en folkevognbuss og fikk aldri en ripe i lakken. Johan B. Holte blir regnet som en av Norges største industriledere gjennom tidene.

Informasjonen om Holte var også spennende fordi Hydro, selskapet han ledet, er Norges viktigste selskap. Nesten alle har et forhold til Hydro. På det meste har Hydro hatt 50.000 ansatte. Og selskapet er i en veldig spesiell posisjon fordi den norske

staten eier nesten halvparten av aksjene. Hydro er på sett og vis en del av vår kollektive næringshistorie.

TV 2-sjef Kåre Valebrokk sier det slik:

"Mer enn noen annen norsk bedrift står Norsk Hydro som selve jubeleksempelen i norsk industribygging. Selv barn kjenner historien om Sam Eyde, Kristian Birkelands gnist og underet som skjedde på Rjukan. I tillegg har Norsk Hydro bygget seg et solid renommé som veldrevet, solid og ordentlig. Det er liksom aldri noe tull med Hydro. Ingen vidløftige opsjoner, ingen vanvittige pensjonspakker, sjefene sparkes ikke som i Statoil. I Hydro sitter de trygt til nestemann i hierarkiet overtar, planmessig og ryddig".
(Aftenposten 19/12-2004)

Vi ble også klar over at Hydro skulle feire 100 års jubileum i 2005, og at selskapet i den anledning ville få mye oppmerksomhet. Samtidig som selskapet var kjent for sin lukkede kultur. Det gjorde det kanskje litt ekstra spennende å pirke i selskapets historie.

3. Hva var den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet?

Tidligere generaldirektør i Hydro Johan B. Holte hadde en konto i Sveits da han døde. Det er velkjent at Sveits er et populært sted å gjemme unna penger som ikke tåler dagens lys. Gjaldt det denne kontoen også? Hva var denne kontoen? Hvor mange penger stod det der? Var de svarte? Hvor kom de fra? Hadde den store industrimannen en hemmelighet? I så fall hvorfor hadde den plettfrie mannen i det plettfrie selskapet en hemmelig økonomi?

Spørsmålene var mange. Hvis vi fant svarene på disse spørsmålene kunne det hende at vi hadde en historie som ville kaste et helt nytt lys over en av Norges største industriledere og selskapet han ledet. Var det kanskje hunder begravet i Hydros historie også?

4. Ble problemstillingen endret underveis?

Det første tipset var altså at det var en arvestrid etter Johan B. Holtes. Dette sjekket vi grundig, men vi la det vekk ganske fort. Mens vi var midt inne i denne tidlige research-fasen dukket det isteden opp noe annet som pirret vår nysgjerrighet: Johan B. Holte hadde en konto i Sveits. Det var dette som ble den sentrale problemstillingen.

Arbeidet med å finne ut av Holtes hemmelige konto, var som en babuschka-dukke. For hvert lag vi avdekket, åpnet det seg nye vinkler, nye fakta, nye perspektiver. Nye problemstillinger avløste gamle, og skal vi beskrive prosjektet kort, må det bli som en utviklingshistorie. For å komme til bunns i Holtes personlige konto, måtte vi spørre oss hvor pengene kom fra. Svaret sendte oss ut på en ny jakt – etter et hemmelig fond for Hydros toppledelse. Også der måtte vi stille oss det samme spørsmålet: Hvor kommer pengene fra. Jakten førte oss 60 år tilbake i tid, og til ukjente sider ved Hydros historie. Særlig knyttet til annen verdenskrig.

Vi var hele tiden åpne for nye problemstillinger underveis. Samtidig måtte vi være strenge med å skrelle bort interessante sidespor. Men det dukket opp spesielt to

interessante problemstillinger mens vi jaktet på det hemmelige fondet: Hydros forhold til nazistene under andre verdenskrig, og at Hydro bidro med magnesium til napalmbomber under Korea-krigen. Disse to vinklingene fikk oss aldri til å hoppe av hovedsporet. Isteden syntes vi de var såpass spennende at vi valgte å prøve å finne ut av disse problemstillingene også. For kanskje lå løsningen på det gåtefulle fondet i nettopp disse to problemstillingene.

Da vi fikk tilgang til arkivmateriale i Riksarkivet, som ingen journalister tidligere hadde fått innsyn i, så vi også en mulighet til å skrive ny industrihistorie i feature-format og med en undersøkende journalistisk metode i bunnen. Et grep og et område som ikke har vært særlig utbredt. En stor utfordring.

5. Arbeidet

5.1. ”Hydros hemmelighet”

5.1.1. Fremgangsmåte

1. Utgangspunktet var altså arveoppgjøret etter Johan B. Holte. Vi startet med å lære mannen og kjenne: Hans økonomi, slektsforhold og status da han døde. Hvem stod ham nær? Hvor gikk arven, og hvem håndterte arveoppgjøret? Vi klarte å skaffe til veie tre versjoner av hans testamente. Det første testamentet var åpenbart ført i pennen av ham selv. Det var meget fyldig, og ga en grundig innføring i hva han eide og hvilke verdier, eiendommer og kontanter hans dødsbo ville bestå av. Holte var meget formuende da han gikk bort i 2002. Han var også barnløs. Alt han eide etterlot han seg til en veldedig stiftelse: ”Eva Bull og Johan B. Holtes Finansfond” (Finansfondet). Han redegjør også for hvem som var hans nærmeste familie.
2. Under arbeidet med å sjekke ut dette, skjønte vi at uenigheten omkring arveoppgjøret dreide seg om en del av formuen som befant seg i utlandet. Vi trengte mer informasjon om hva dette egentlig var. Etter hvert klarte vi å finne frem til mer dokumentasjon: Det viste seg at det dreide seg om en konto i Sveits og en konto i Tyskland. For oss var det uklart om disse kontoene hadde vært en del av arveoppgjøret. Hvis kontoen ikke var en del av Holtes ”offisielle” formue, ville det være en veldig interessant sak. Så fikk vi vite at en slektning i Tyskland hadde bidratt til at Finansfondet hadde hentet en million kroner fra kontoen i Sveits i 2003. Og at hun hadde mottatt en andel av disse pengene i ”finnerlønn”. Dette tydet på at kontoen hadde vært ukjent for dødsboet, og vi tolket det som en klar indikasjon på at det dreide seg om svarte penger på en hemmelig konto. Men hvordan kunne vi bli sikre på dette?
3. Vi hadde tre ideer til hvordan vi kunne finne ut om det var en hemmelig konto:
 - En mulighet var å få en oversikt over dødsboet. Vi tok kontakt med Skattefogden i Oslo og Skifteretten i Oslo som hadde beregnet arveavgiften etter dødsboet. Vi ba om en oversikt over hva dødsboet inneholdt, men de kunne ikke hjelpe oss. Opplysningene var taushetsbelagt.
 - En annen mulighet var å se på Finansfondet. Vi tok nå ut regnskaper og alle tilgjengelige dokumenter for denne stiftelsen som hadde arvet alt etter

Holte. Regnskapene viste at arveoppgjøret var gjort i 2002. Men det fantes ingen spor etter utenlandske konti eller valutaposter i regnskapet. Dette var en sterk indikasjon på at kontoen i Sveits var hemmelig.

- Den tredje muligheten var å snakke med Dag Flaa, den tidligere Hydro-direktøren som bestyrte stiftelsen som arvet Holte. Han var dessuten Holtes verge det siste året og han skrev selvangivelsen hans i 2001. I tillegg var Flaa testamentsfullbyrder. Han visste med andre ord mye. Men ville han fortelle det? I møtet med Flaa ba vi ham fortelle hvordan arveoppgjøret hadde foregått. Flaa var velvilligheten selv og ga oss en detaljert gjennomgang av hvordan han hadde håndtert oppgjøret og tvisten med Holtes slektning. Men en ting utelot han: Kontoen i Sveits og reisen til Zürich for å dele pengene med slektningen. Vi la ut flere invitasjoner til å fortelle oss det, men han nevnte den ikke med ett ord.

Først nå var vi sikre på at vi hadde gjort et funn: Johan B. Holte hadde en hemmelig konto i Sveits. I tillegg hadde den tidligere Hydro-toppen Dag Flaa et forklaringsproblem. Hvorfor hemmeligholdt han turen til Sveits?

4. Vi hadde nå etablert at Johan B. Holte hadde en hemmelig utenlandsformue. Internt i DN møtte vi imidlertid blandede reaksjoner da vi la frem hva vi hadde funnet. En million kroner var tross alt ikke all verden, ble det sagt. Men vi ga oss ikke. Vår magesfølelse sa oss nemlig noe helt annet. Vi klarte nå å skaffe til veie ytterligere dokumentasjon på kontoen. Private bankpapirer og overføringsbilag viste uttak på flere hundre tusen kroner. Bilagene viste også at Holtes kundekontakt var "herrn von Richter". Undersøkelser rundt banken, Sal. Oppenheim jr. & Cie, viste at "herrn von Richter" var identisk med bankens toppsjef gjennom nesten 20 år, Freiherr Georg von Richter. Vi syntes dette var oppsiktsvekkende, dersom Holte bare var en liten kunde. Vi valgte derfor å snu innvendingene om at en million kroner var et lite beløp på hodet:
 - Hvorfor trenger du å gjemme bort en million kroner i Sveits, når du har en lovlig formue på rundt 20 millioner kroner på konto hjemme i Norge?
 - Hvis du bare har en million på konto i en sveitsisk privatbank, hvordan ender du opp med toppsjefen som kundekontakt?

Vi var begge enige om at dette handlet om mer enn en million svarte kroner. Vi var faktisk mer nysgjerrige enn noen gang. Hadde Holte et større kundeforhold i Sveits? Hadde det stått mer penger på konto? Og hvor kom egentlig pengene fra?

5. Vi begynte nå et tidkrevende arbeid med å kartlegge Johan B. Holtes privatøkonomi. Regnskapene fra stiftelsen viste at arven etter ham var verdt ca 30 millioner kroner. Vi fant også ut at han hadde donert bort store pengesummer før han døde, blant annet 4 mill. kr til et professorat ved NTNU. Vi syntes dette virket merkelig. Vi begynte derfor med å kartlegge ligningstallene hans tilbake i tid. Oslo Likningskontor bidro med ligningstall for en del år. I tillegg fant vi på Nasjonalbiblioteket opplysninger i "Ligningsboka for Oslo" for ulike år. Dette satte vi sammen med opplysninger Holte selv ga i sitt testamente fra 1996. Der listet han opp eiendommer, hytter og bankinnskudd. Ved hjelp av søk i eiendomsregistre i en rekke kommuner,

følte vi oss i stand til å rekonstruere Holtes ”pengeflyt” for de fleste år fra 1986 til 2002, inkludert salgsinntekter fra eiendommer og donasjoner til ulike stiftelser. Konklusjonen var at Holte hadde hatt en enorm formue som ikke stod i forhold til de inntektene han hadde.

6. Nå hadde vi hentet ut all den informasjonen vi kunne i Norge. Vi reiste nå til Tyskland og Sveits for å gjøre det samme der.
 - Vi satte oss nå et mål som vi visste ville bli vanskelig å nå: Kunne vi få ut noen opplysninger om den diskrete banken i Zürich? Vi hadde funnet et lite halmstrå som kanskje gjorde det mulig. I avtalen mellom Holtes slektning i Tyskland og Finansfondet, gis slektningen rett til innsyn i kontoen i Sveits. Hun var villig til å gi oss en fullmakt til å representere henne overfor banken. Med fullmakt i hånd bega vi oss til Sal. Oppenheim i Zürich.
 - I Zürich tok vi kontakt med den sveitsiske bankombudsmannen, som forklarte oss at sveitsiske bankansatte kunne bli straffet med seks måneders fengsel for brudd på diskresjonsregler i bankloven. Dette stoppet oss ikke fra å prøve.
 - Ved hjelp av fullmakten fra Holtes slektning kom vi innenfor de tykke ståldørene i Sal. Oppenheim og helt opp i bankens møterom. Resultatet var at vi fikk bekreftet fra banken selv at Holte hadde hatt en konto der, at det hadde funnet sted et slikt møte som arvingen hadde fortalt oss og hvem som hadde vært tilstede. Bankens advokater nektet oss imidlertid å utøve arvingens rettigheter, selv med en notarbekreftet fullmakt. (se vedlegg 8.7)
 - I Sveits klarte vi å skaffe privatadressen og telefonnummeret til Holtes kundekontakt i banken, Georg von Richter. På dette tidspunktet visste vi ikke hvor sentral han ville bli i saken. Vi oppsøkte ham hjemme, men han var bortreist.
 - Vi oppsøkte den store avisen i Zürich Neue Zürcher Zeitung. Vi gikk gjennom avisens arkiver for de siste 20 årene. Det viste seg at banken Sal. Oppenheim bare var nevnt ved et par anledninger. Vi skjønnte nå at vi hadde med en svært hemmelighetsfull bank å gjøre.
 - I sveitsiske fotoarkiver fant vi ikke et eneste bilde av bankens toppsjef gjennom nesten 20 år Georg von Richter. Underlig.
 - Vi skaffet imidlertid en del spennende bakgrunnsinformasjon om den hemmelighetsfulle sveitsiske banken via en sentral kilde og researcher i Sveits.
7. Etter turen til Sveits var det tid for å oppsummere situasjonen. Vi var nå helt sikre på forholdene rundt kontoen i Sveits. Men spørsmålet om hvor pengene kom fra var fortsatt ubesvart. Det var også spørsmålet om hvor mye penger som hadde vært der. Etter å ha systematisert den informasjonen vi hadde fått så langt viste det seg at bildet fortsatt var uklart. Vi skjønnte at vi måtte vite mer om Holtes privatøkonomi de siste årene før han døde. Vi stilte oss

spørsmålet om det var steiner vi ikke hadde snudd. Vi visste at Holte hadde vært styreformann for det amerikanske oljeselskapet Amerada Hess i Norge. Nøkkelpersoner i Amerada Hess hadde også bevitnet Holtes testamenter. Vi måtte finne ut mer om hva forholdet til Amerada Hess bestod i. Kunne Holtes svarte penger ha noe å gjøre med det amerikanske selskapets inntreden i norsk oljeindustri. Kanskje Holte hadde vært døråpner? Vi la nå opp til et nytt møysommelig kildearbeid. Dette var forhold som ikke tålte dagens lys. Hvem kunne snakke?

8. I denne prosessen falt en ny brikke på plass. På slutten av et ordinært kildemøte, spør kilden plutselig: "Dere vet vel at det fantes en gutteklubb blant Hydrotoppene?" Kilden nevnte videre at det ikke helt tålte dagens lys, og at det dreide seg om penger. Når vi ville vite mer trakk han seg tilbake. Han sa han måtte tenke litt nærmere på hvor mye han ville si. Allerede senere samme dag hadde han bestemt seg for å fortelle oss mer. For, som han sa, "Det er jo for jævlig".
9. Så fikk vi tak i et brev som fortalte en utrolig historie. Brevet var skrevet av Johan B. Holte i 2000. Det var adressert til en person vi kjente fra før: Baron Georg von Richter. Men innholdet kom som en monumental overraskelse: I brevet beskrev Holte en historie så oppsiktsvekkende at vi nesten ikke trodde hva vi så. Hovedpunktene var:
 - Holte hadde fått penger fra et hemmelig fond i Sveits
 - Utbetalinger fra fondet ble styrt av ledelsen i Hydro, og flere Hydro-sjefer hadde fått penger derfra.
 - Det inneholdt en stor formue
 - Formuen ble forvaltet av Georg von Richter

Hvordan kunne vi sjekke om dette var riktig? Det var et langt brev, som inneholdt mange opplysninger, også private, om flere toppsjefer i Hydro. Språket var til dels dårlig, og neppe typisk for den Johan B. Holte som i en mannsalder styrte Norges største selskap. Nå måtte vi sjekke at det var ekte.

10. Vi finleste brevet og foretokk følgende for å bekrefte brevetts ekthet:
 - Brevet hadde tegn som fortalte at det var autentisk, men det var likevel nødvendig å dobbeltsjekke alle mulige fakta i brevet, for å forsikre oss om at innholdet var helt korrekt. Det viste seg at opplysninger om private hyttekjøp, alkoholisme i Hydros ledelse og øvrige opplysninger om til dels private forhold, stemte.
 - Vi kjente allerede mannen som var mottaker av brevet. Georg von Richter var Holtes kundekontakt i Sal. Oppenheim. Etter vår forrige tur til Zürich visste vi allerede at adressen hans på brevet var hans private bopel. Likevel bestemte vi oss for å dra tilbake til Sveits for å oppsøke Baron von Richter. Etter noen timers venting utenfor han hjem, kom han plutselig kjørende. Vi hadde en lengre samtale med ham ute på gaten, hvor han bekreftet at han hadde kjent Holte godt. Vi viste ham brevet og spurte om han hadde fått det? Han benektet ikke at han hadde fått brevet. Men han vil ikke utdype det noe mer.

- En ny spennende kilde hadde nå dukket opp. Nemlig Johan B. Holtes privatsjåfør. Han var også Holtes hjemmehjelp og altnuligmann. Etter mye om og men bekreftet han ikke bare at han kjente til brevet, men også at hadde hjulpet Holte å skrive det. Det var han som hadde lagt det i konvolutt, satt på frimerke og postlagt det. Privatsjåføren bekreftet at brevet vi hadde en kopi av var det samme brevet han hadde skrevet.
- Kunne Holte ha vært dement da han skrev brevet? Ingenting tydet på det. Da Holte skrev brevet hadde han ikke noen verge og han bodde hjemme i sin egen leilighet. Privatsjåføren som hadde skrevet brevet for Holte bekreftet at Johan B. Holte hadde vært mentalt oppgående da han skrev brevet. Vi hadde heller ikke funnet noen viktige faktafeil i brevet. En annen ting var at Holte bare fire måneder før han skrev brevet hadde skrevet sitt testamentet. To advokater, som kjente ham godt, bevitnet da at han var ved sine fulle fem.

Konklusjon: Det fantes et hemmelig Hydro-fond. Jakten på fondet kunne starte.

11. Nå startet jakten på Hydros hemmelige fond. Vi startet med de opplagte søkene først. Det var jo en mulighet for at fondet var legitimt.

- Hvis fondet var legitimt og fortsatt eksisterte så ville vi finne det hos Fylkesmannen i Oslo eller i Telemark, som har en fullstendig oversikt over alle offisielle fond, stiftelser og legater. Vi fant en rekke kandidater med tilknytning til Hydro hos Fylkesmannen. Men etter en nærmere sjekk kunne ingen av dem knyttes til et hemmelig fond som betalte ut penger til Hydros toppledelse.
- Vi sjekket også historiske fond, som ikke lenger var aktive, som ble opprettet i den aktuelle perioden i arkivene til Sosialdepartementet. Heller ikke her fant vi noe.
- Så tok vi kontakt med Hydro og ba om en oversikt over fond og stiftelser under selskapets kontroll. Overraskende nok ville de ikke hjelpe oss med dette. ”*Det finnes ingen sentral oversikt over stiftelser, fond m.v.*”, var det bastante svaret Hydro. Vi ba også om tilgang til Hydros egne omfattende arkiver. Vi fikk beskjed om at det ikke var mulig. Det skulle ikke bli siste gangen vi møtte den lukkede kulturen i Hydro.
- Vi skjønnte at vi måtte lete bakover i tid. Historikerne som jobbet med Hydros 100-års jubileumsverk var derfor neste stopp. De syntes informasjonen om fondet var veldig interessant, men hadde ikke sett noe som kunne lede oss i noen spesiell retning.
- Vi diskuterte, drodlet og kastet ball med en rekke kilder og folk med intim kunnskap om Hydro-systemet om hva dette fondet kunne være. Mange hadde innspill, men ingen som førte noe sted.
- Nå startet vi det møysommelige arbeidet med å oppsøke tidligere Hydro-topper fra den tiden. Mange var døde. Men vi fant noen Hydro-topper fra

50- og 60-tallet som fortsatt levde. Det viste seg at få av dem var villige til å hjelpe oss. Vi merket nok en gang den lukkede og ekstremt lojale Hydro-kulturen.

Søkene etter fondet var resultatløse. Dette tolket vi som at sporene etter pengene på en eller annen måte måtte være skjult. Og at opprinnelsen til den skjulte pengebingen sannsynligvis fantes 50-60 år tilbake i tid.

12. Vi tok nå tak i et annet spor fra brevet. Det stod at også amerikanske penger var en del av den hemmelige fondsformuen. Samtidig hadde vi kommet over opplysninger om at det fantes en forbindelse mellom baron von Richter og en av Hydros viktigste rådgivere i USA, en finansmann ved navn Mark Millard. Var dette tilfeldig? En av avisens korrespondenter reiste til CIA-arkivene i Washington for å lete gjennom frigjort materiale der. Mengdene var massive, og det var som å lete etter nåla i høystakken. Nok en gang var vårt forsøk på å finne spor etter fondet resultatløst.
13. Vi følte at vi manglet en eller annen skriftlig eller muntlig bekreftelse på at fondet hadde eksistert, før vi kunne trykke den første artikkelen. Vi hadde lange diskusjoner, hva skulle vi gjøre? Vi bestemte oss for å lete litt til. Vi hadde hele tiden fortsatt arbeidet med å prøve å få kontakt med tidligere Hydro-topper fra 40, 50 og 60-tallet. Da vi begynte å tvile som mest på at vi skulle klare det, dukket det plutselig opp kilder som bekreftet fondet. En påstod at han selv hadde mottatt penger fra dette fondet. Men viktigere: En annen bekreftet at han kjente til Holtes hemmelige bonus, utbetalt i utlandet. Han fortalte at han kjente til et fond for ”de snirklete kretser” i Hydro-toppen. Kretser han selv ikke hadde vært en del av. ”Napper dere for hardt i dette, er det mange som faller i gulvet,” sa han.
14. Nå hadde vi det vi trengte: Vi hadde jobbet med denne saken i en og en halv måned. Ettersom Hydro nektet oss tilgang til sine arkiver, trodde vi ikke at vi kunne komme lenger i å dokumentere hvor fondet kom fra og hvor det befant seg nå. Vårt beste håp var å publisere det vi hadde, og håpe noe dukket opp. Men vi hadde dokumentasjon på at det fantes et hemmelig fond som i flere tiår hadde utbetalt penger til Hydro-topper.
15. Lørdag 2. oktober sto ”Hydros hemmelighet” på trykk.
16. I dagene som fulgte fikk vi inn flere spennende tips om hvilke penger som gav opphav til fondet. De ledet oss i samme retning som historikerne vi intervjuet om saken: ”Let i etterkrigstiden og forholdet til USA”. Vi fikk et konkret tips rundt produksjonen på Herøya på begynnelsen av 50-tallet. Men spesielt ble vi oppmuntret til å lete to steder: Direktorat for fiendtlig eiendom, som ble opprettet for å innkreve og forvalte all fiendtlig eiendom, og Landssviksaken mot Hydro etter krigen. Begge disse arkivene fant vi ut at lå hos Riksarkivet. Var det mulig å få tilgang til disse?

5.2. "Krigsprofitørene"

5.2.1. *Ideen og problemstillingen*

Med utgangspunkt i tipsene vi hadde fått, fortsatte vi jakten på det hemmelige fondet. Det beste tipset var at fondet stammet fra Hydros opptreden under annen verdenskrig og etterkrigsoppgjøret. Det var stor uklarhet om flere økonomiske forhold og transaksjoner i tiden rett etter annen verdenskrig. BI-historiker Sverre A. Christensen hadde fortalt oss at tyske interesser eide aksjer i Hydro gjennom et stråselskap i Sveits. Omstendighetene rundt oppgjøret av disse aksjene var svært uklare, sa han. I tillegg hadde vi hørt om et mystisk syndikat kalt "Oslo-konsortiet", som kontrollerte en større aksjepost i Hydro. Hvem var dette konsortiet? Kunne fondet ha noe med det å gjøre? I brevet skrev Holte at fondet bestod både av private og offentlige midler. Vi følte at samrøret mellom Hydro, Staten og muligens Oslo-konsortiet kunne være et sted å begynne å lete etter det hemmelig fondet.

Det var mange ting å ta tak i. Opplysninger om at Hydro hadde vært etterforsket for landssvik var også overraskende for oss. BI-historiker Christensen fortalte oss at det ikke hadde vært noen kritisk presse i etterkrigsoppgjøret. At det ikke hadde vært i nasjonens interesse å se seg bakover på den tiden. At det hadde vært en veldig taushet om alle disse tingene. Og at det derfor hadde blitt skrevet veldig lite om.

Idéen til en ny sak begynte nå å ta form. Kanskje kunne dette ha potensialet som en egen sak selv om vi ikke skulle finne noe som kunne lede oss til det hemmelige fondet? Vi sjekket litt rundt og fant ut to ting: ingen journalister hadde sett på det økonomiske etterkrigsoppgjøret med kritiske øyne, og ingen journalister hadde tidligere fått innsyn i arkivene etter landssviksaken mot Hydro og Direktorat for fiendtlig eiendom. Disse opplysningene inspirerte oss. Vi bestemte oss for at mens vi lette etter fondet, skulle vi samtidig samle informasjon til en mulig egen sak om Hydro opptreden under og etter andre verdenskrig.

5.2.2. *Fremgangsmåte*

1. Vi startet med å sjekke Hydros to offisielle historiebøker. Vi ble overrasket over hvor lett selskapet hoppet bukk over krigsårene. I forhold til de dramatiske hendelsene på Rjukan og Herøya, så det litt påfallende ut at krigskapitlene handlet om "Knappe tider", "Matauk" og "Kulturen gikk sin gang" – med referater fra Notoddens Mannsangforenings konserter. Det finnes ingen annen litteratur om Norsk Hydro i disse årene.
2. Nå tok vi kontakt med Riksarkivet. Vi søkte etter tilgang til arkivene fra Direktoratet for Fiendtlig Eiendom, Industridepartementet og Oslo Politikammers Landssvikavdeling. Verken arkivet etter Direktoratet, eller Oslo Politikammers Landssvikarkivet var offentlig tilgjengelig. I utgangspunktet var disse arkivene underlagt 60 års taushetsplikt. Vi sendte likevel inn en søknad hvor vi begrunnet hvorfor vi mente det var viktig at de opphevet denne taushetsplikten. Vi hadde hatt en god dialog med Riksarkivet under arbeidet med det hemmelige fondet. Nå håpet vi at det gode forholdet til Riksarkivet kanskje kunne hjelpe oss til å få tilgang. Svaret på denne søknaden var helt avgjørende for vårt videre arbeid: Uten innsyn i disse arkivene ville vi ikke klare å rekonstruere Hydros opptreden under andre verdenskrig.

3. Den første gledelige tilbakemeldingen fra Riksarkivet kom ganske fort: Vi hadde som første journalister fått tilgang til Direktoratets for fiendtlig eiendoms arkiver. Vi satte nå i gang et dypdykk i fortiden som ingen av oss hadde vært med på tidligere. Arbeidet krevde en stor mengde tålmodighet. Det var nemlig mange hyllemeter med arkivbokser. De første dagene lette vi nærmest i blinde. Vi skulle prøve å følge pengene. Men vi hadde ingen klar vinkling, og visste ikke eksakt hva vi lette etter. Vi bestemte oss for å være åpne for alt. For å være på den sikre siden bestemte vi oss for kopiere alt vi trodde kunne være av interesse. Arbeidet var tidkrevende. Dokumentene var ikke systematisert i arkivboksene, og mesteparten var uinteressant. Etter ca en uke hadde vi silt ut det som kunne være noe for våre saker. Vi satt igjen med fire fulle permer med flere tusen dokumenter.
4. Allerede nå var mengden av informasjon så overveldende at vi var i ferd med å miste oversikten og fokus. Informasjonen måtte systemiseres. Først sorterte vi alle dokumentene i kronologisk rekkefølge – etter tidspunktet dokumentene var datert – og satt de inn i permer. Men dette var ikke nok. Vi måtte i tillegg lage et system som ga oss bedre oversikt. Vi lagde et system hvor de isolerte hendelser ble satt i sin egen kronologi. Og hvor vi kunne lage kryssreferanser til de ulike dokumentene og til de ulike hendelsene som ble omtalt i dokumentene. Vi begynte derfor å registrere interessante opplysninger fra alle dokumentene i et regneark. (se vedlegg 8.5). Dette ble kanskje vårt viktigste verktøy for å få et overblikk over historien slik den utspant seg for 60 år siden.
5. Når vi analyserte dokumentene vi hadde fått tilgang til hos Industridepartementet og Direktoratet så vi en tendens som kunne bli en mulig vinkling: Det virket som Hydro nærmest opererte i Tysklands interesse under andre verdenskrig. Kunne dette være mulig? Riktignok hadde Hydro blitt etterforsket for landssvik etter krigen, men de ble aldri dømt. Blant annet fordi Hydro selv hadde påstått at de hadde blitt tvunget til å samarbeide med tyskerne. Stemte dette? Eller kunne det være slik at Hydro faktisk hadde samarbeidet med nazistene høyst frivillig?
6. Det ble tidlig klart for oss at Hydros forhold til det tyske selskapet IG Farben ville bli sentralt i vår nye dokumentar. IG Farben hadde vært storeier i Hydro i mange år før krigen startet. Også forholdet til IG Chemie i Sveits var viktig. I dokumentene fra Direktoratet så vi et trekantforhold mellom Hydro, IG Farben og IG Chemie. Vi bestemte oss for å søke også i andre kilder etter mer informasjon om dette. Mye av informasjonen om IG Farben fant vi i bøker fra USA. Blant annet om Wall Streets finansiering av Hitler (Sutton) og boken til den tidligere aktoren i American Military Tribunal (Loftus). Informasjon om IG Chemie fant vi i bøkene til en uavhengig sveitsisk ekspertkommisjon: ”Independent Commission of Experts Switzerland-Second World War”. Vi skjønnte nå hvor nazifisert IG Farben hadde vært og at flere av toppsjefene i det tyske konsernet var dømt i Nürnberg.
7. Vi fikk tilgang til Nürnberg-tribunalets tiltaler, vurderinger, de tiltaltes forklaringer og dommen mot dem. Vi så at tre av IG Farben-direktørene som ble dømt, også hadde sittet i styret i det norske selskapet. Dette fikk oss til å

finlese vitneforklaringene enda nøyere og se om det fantes en kobling til Hydro. Det gjorde det. Hydros utbygging av Herøya hadde vært et tema i Nürnberg-tribunalene. Journalene viste at tre av IG Farbens toppsjefer ble dømt direkte for handlinger knyttet til Hydro og Herøya. Vi fant også opplysninger om at Hydros toppsjef hadde vitnet til nazistenes fordel, og at Hydro selv etter krigen hadde sendt penger og gaver til familiene til de samme personene de hevdet utøvde tvang mot dem. Dette underbygget tendensen vi hadde sett tidligere: Hydro hadde frivillig vært i Hitlers tjeneste.

8. Vi tok nå et lite sidespor og sjekket ut Wallenberg-familiens rolle. Den svenske adels-familien var sentral da Hydro ble grunnlagt og Marcus Wallenberg var styreformann i Hydro. Våre undersøkelser viste at Wallenberg hadde vært svært aktiv i å hjelpe nazistene på flere måter under andre verdenskrig. Dette er velkjent i Sverige. Men han hadde også deltatt aktivt i forhandlingene mellom Hydro og nazistene i Norge. Dette ble utelatt i utskrivningen av saken – den var kompleks nok som den var – men opplysningene var likevel viktig for vurderingene som ble gjort underveis. Det gav oss enda et nytt bilde av Hydros forhold til nazistene.
9. Vi begynte nå å bli sikre på hva vi hadde i hendene. Dokumentene vi hadde funnet tydet på at Hydro aldri ble tvunget av nazistene til å samarbeide. Oppbyggingen av lettmetallfabrikken på Herøya sammen med Hitlers rike hadde vært høyst frivillig. Dette var en ren nyhet. Hydros offisielle versjon var at tyskerne hadde tvunget dem til å bygge ut Herøya. Vi skjønnte nå at vi hadde en sak som sannsynligvis ville kaste et helt nytt lys over etterkrigsoppgjøret.
10. Nå handlet alt om å utdype og dokumentere dette best mulig. Tre uker i Riksarkivet hadde vært utmattende. Nå gikk vi gjennom alle dokumentene en gang til med den nye vinkelen for øye. Vi satt på en gullgrube av informasjon. Mappene inneholdt blant annet fyldige rapporter utarbeidet av Direktoratet, hemmelige rapporter og rådslagninger mellom Direktoratet og statsråd Lars Evensen, internasjonale granskinger og brevveksling og dokumentutveksling med påtalemyndigheten. Vi hadde oversett det ved første gjennomlesing, nå så vi det tydelig: Direktorat for fiendtlig eiendom hadde gjort en grundig vurdering av hvorvidt Hydros ledelse frivillig samarbeidet med Tyskland, eller om de ble utsatt for tvang. Og konklusjonen til Direktoratet var klar: Det var frivillig.
11. Arkivene til Direktorat for fiendtlig eiendom inneholdt også en del dokumenter fra Hydros egne arkiver. Dette var viktig ettersom vi var nektet tilgang til Hydros arkiver. Det var Styreprotokoller, stiftelsespapirer for Nordisk Lettmetall, syndikatooverenskomster fra Oslo-konsortiet, bankdokumenter, generalforsamlingsprotokoller og private brev fra generaldirektøren til statsministeren og til tyske samarbeidspartnere. Dessuten kopier av brevvekslinger mellom Hydro og selskapets advokater, gjeldsbrev, private notater og kontraktspapirer. Vi satt derfor med et bredt kildegrunnlag, og ikke bare rapporter og analyser produsert av de som gransket Hydro. Ved hjelp av disse Hydro-dokumentene var vi nå i stand til å rekonstruere mange av hendelsene og se grunnlaget for beslutningene som ble tatt.

12. Direktorat-arkivet ga oss et også et gjennombrudd i jakten på det mystiske Oslo-konsortiet. En detaljert oversikt over deltakerne fikk oss til å skjønne at dette kunne bli interessant: Noen av Norges mest kjente industrifamilier. Det var også oppsiktsvekkende opplysninger om hvordan konsortiet hadde oppstått: Gruppen kom inn som eiere i Hydro gjennom en aksjeutvidelse sammen med Hitlers luftfartsministerium og nazisselskapet IG Farben i 1941. Hvis Hydro ble tvunget til å foreta denne aksjeutvidelsen, hvorfor skulle de da invitere sine ”venner” til å ta del i det? Norske kapitalister hadde altså bestemt seg for å være med å bygge opp en fabrikk som skulle bygge bombefly for Hitler. På et tidspunkt hvor Hitlers styrker rullet over Europa.
13. Parallelt med det videre arbeidet i arkivene måtte vi nå arbeide med å spore opp etterkommerne etter deltakerne i konsortiet. For eksempel var det et puslespill å finne frem til direkte etterkommere etter Axel Aubert, hvis mange døtre alle skiftet navn da de giftet seg. Slektsgranskings-ressurser på internett hjalp oss i dette arbeidet. Vi bestilte også gamle historiske bøker fra antikvariater for å kartlegge eierforhold bak bedrifter som deltok. Enklere var det å finne frem til Fred. Olsen, Nils Jørgen Astrup, Treschow og Klaveness. Alle stilte opp til samtaler om familiens deltakelse i emisjonen. Selv for dem var omstendighetene rundt deres eierandel i Hydro overraskende (se leserbrev ”Norsk Hydro” fra Fred. Olsen 23. desember 2004)
14. Det vi følte som en gullgruve for en journalist vokste fort. I begynnelsen av november, etter tre ukers behandlingstid, fikk vi beskjed fra Riksarkivet om at vi ville få tilgang til landssviksaken mot Hydro. Riksarkivet hadde foretatt en full gjennomgang av mappene og hadde funnet ut at på grunn av ”sakens alder, spesifikke karakter og utfall” ville de la oss få innsyn i landssviksaken mot Hydro som første journalister.
15. Arbeidet med dette arkivet gikk lettere enn med arkivet til Direktoratet. Nå visste vi hva vi lette etter, og vi hadde arbeidsmetodene klare. Vi finleste hvert eneste dokument i landssviksaken, og la det inn i oversiktene vi allerede hadde laget. Det var svært nyttig for å tidfeste hendelser, sette beslutningsprosesser i sammenheng og se forbindelsen mellom aktører.
16. Ganske fort kom vi over kopier av alle avhørene som etterforskeren hadde gjort av Hydros ledelse, Oslo-konsortiets medlemmer og av tyske partnere. Disse avhørene var viktige for å skape balanse. Vi var nå inne i en fase av arbeidet der brikkene falt på plass. Avhørene bekreftet nemlig mye av det vi hadde funnet før: Det fantes ingen beviser på at Hydro-ledelsen ble tvunget av nazistene. Ikke ett eneste vitne hadde vært tilstede ved noen anledning der de tyske eierne hevet stemmen engang. Tvert imot. Ved å følge pengestrømmen kunne vi dokumentere en klar støtte til det tyske rikets planer om å ekspandere i Norge.
17. I landssviksaken mot Hydro lå det også helt nye opplysninger, som at Hydro hadde bidratt med penger til Nasjonal Samling. Og rapporter som viste at påtalemyndigheten helt klart mente at Hydro hadde begått landssvik. I en hemmelig, intern rapport fra sjefen for landssvikavdelingen ved Oslo

Politikammer gikk det helt klart frem at det aldri var noen reell etterforskning av Hydro, og at han var rasende fordi det aldri ble tatt ut noen sak.

18. Det lå også hint om at det var tatt politiske hensyn som gjorde at det aldri ble noen sak. Dette førte til at vi begynte å interessere oss også for den politiske prosessen som førte til at staten tok over sin store eierandel i Hydro – en eierandel som gjør at staten kontrollerer Hydro den dag i dag. Dette sendte oss tilbake til mange av de gamle dokumentene vi hadde fra Direktorat-mappene for å kryssjekke.
19. Med alle dokumentene tilgjengelig, forsøker vi å analysere hva statens standpunkt i Hydro-saken kunne ha vært. Et avgjørende punkt var hvorvidt Hydro handlet under tvang eller ikke. Det fantes to alternativer:
- Dersom Hydro handlet under tvang, ville aksjeutvidelsen vært ugyldig, og aksjene skulle ha blitt slettet. Samtidig ville Hydro måtte frikjennes for landssvik.
 - Dersom Hydro handlet frivillig, ville aksjeutvidelsen vært gyldig, og staten kunne beslaglegge aksjene som fiendtlig eiendom. Men da måtte Hydro dømmes for landssvik.

Statens konklusjon hang altså ikke på greip. Staten hadde frikjent Hydro for landssvik og dermed hadde de sagt at Hydro handlet under tvang. Men samtidig sa staten at aksjeutvidelsen var gyldig og ble storeier i Hydro ved å beslaglegge tyskernes aksjer. Altså både tvang og ikke tvang – samtidig. Det skulle ikke være mulig. Isteden så vi at staten ble storeier i et selskap som kunne sette full fart fremover uten at deres gode rykte var ødelagt.

20. Nå oppsummerte vi hva vi hadde dokumentasjon for:
- Hydro samarbeidet med nazistene under annen verdenskrig, og skulle levere metall til Hitlers bombefly.
 - Samarbeidet var frivillig.
 - Hydro hadde en eierpost i nazi-selskapet IG Farben og generaldirektøren satt i IG Farbens styrende organer.
 - Hydro deltok i å kamuflere nazi-eiendeler i Sveits.
 - Hydro-ledelsen motarbeidet Norges regjering og støttet Quislings parti med penger.
 - Hydro opptrådte som stråmann for Hitler for å låne penger til det tyske riket.
 - Store deler av norsk næringsliv deltok i finansieringen av Hitlers krigsmaskin gjennom Hydro. Betydelige formuer ble bygget på dette.
 - Etterforskningen av Hydros landssvik ble dysset ned for at staten skulle ta kontroll over det viktige industriselskapet.

Vi syntes dette var en overveldende dokumentasjon for at Hydro opererte i kompaniskap med Hitler under annen verdenskrig, uten at dette fikk konsekvenser for selskapet etter krigen.

21. Fem dager før vi skulle publisere, sendte vi en liste med spørsmål til Hydro. Siden dette var historiske saker, mente vi det var viktig at de fikk god tid til å komme med sin kommentar. Svaret fra Hydro fulgte den samme linje som selskapet hadde fulgt siden annen verdenskrig: Hydro hadde handlet under tvang.

22. Lørdag 18. desember stod artikkelen ”Krigsprofitørene” på trykk.

5.3. ”Lukten av napalm”

5.3.1. *Ideen og problemstillingen*

Etter saken om det hemmelige Hydro-fondet fikk vi tips om å lete i Hydros forhold til USA og rundt produksjonen på Herøya på begynnelsen av 50-tallet. Samtidig ble vi visket i øret av en kilde: ”Ta en titt på hva som ble produsert på Herøya på begynnelsen av 50-tallet. Jeg har hørt at de bidro til å produsere napalmbomber til amerikanerne”.

Dette var oppsiktsvekkende for oss, og vi begynte å søke i lett tilgjengelige kilder for å finne ut om dette var nytt. Internett-søk og søk i Hydros historie ga oss null relevante treff. På Herøya lagde de magnesium som først og fremst ble solgt til Volkswagen-fabrikken i Tyskland. Napalm var ikke nevnt med et ord i forbindelse med Hydro. Kunne napalm-tipset likevel stemme? Og hvordan kunne noe sånt ha blitt holdt hemmelig så lenge? Hvis det var sant, ville det være en blank nyhet, selv om den var 50 år gammel.

Nok en gang la vi opp til et dobbeltløp: Lete etter det hemmelige fondet, samtidig som vi researchet en ny dokumentar.

5.3.2. *Fremgangsmåte*

1. Vi samlet inn store mengder informasjon om Herøya Fabrikker (HEFA). Lettmetallfabrikken var den samme som ble bygget opp i samarbeid med tyskerne under annen verdenskrig og som vi skrev om i ”Krigsprofitørene”. Etter krigen var det en viktig oppgave for Hydro å få ny virksomhet i fabrikkanlegget. Herøya ble et viktig sentrum for norsk industri, og det var skrevet flere bøker om arbeiderhistorien der. Vi startet å lete der.
2. En sentral bok om Herøya som kunne inneholde opplysninger om hva som virkelig hadde foregått på fabrikkene på begynnelsen av 50-tallet var ”Den hemmelige krigen: Overvåkning i Norge 1917-1997” fra 1998. I boka kommer det frem at de ansatte på Herøya ble overvåket av POT fra cirka 1950. Dette passet bra med at Korea-krigen startet det samme året. Men ved nærmere gjennomlesing av boken viste det seg at historikerne bak boken ikke hadde kommet til bunns i saken: Formålet med overvåkingen var uklar. En av hovedkildene i boken er personalsjef ved Hydro på Herøya på 50-tallet, Magnus Hole Jacobsen. Med et håp om at han fortsatt er i live tar vi kontakt med ham. Jacobsen lever og vil snakke. Han forteller at overvåking av de ansatte skjedde, men heller ikke han vet hvorfor. Vi tok kontakt med de to historikerne Trond Bergh og Knut Einar Eriksen, som hadde skrevet boken. Opplysningene de gav oss var meget interessante: De hadde ikke vært i Hydros arkiver i det hele tatt. Boken var basert på POTs arkiver alene. De

bekreftet at de ikke hadde noe klart bilde av hvorfor Herøya ble overvåket. Men at det kunne settes i forbindelse med faren for industrispionasje. ”Vi hadde en klar følelse av at det hadde noe med hva de produserte å gjøre, men vi kom ikke til bunns i saken”, sa Eriksen. Nå skjønnte vi at hvis napalm-hypotesen stemte ville vi i hvert fall sette overvåkingen på Herøya i et nytt perspektiv.

3. Igjen var vi avhengig av gamle dokumenter fra Riksarkivet. Hydro hadde allerede gjort det klart flere ganger at det var uaktuelt å la oss få se på arkivene deres. Fra arbeidet med de andre Hydro-sakene visste vi at det gikk an å søke gjennom lister hos Riksarkivet over hvilke Hydro-relaterte arkiver vi kunne be om innsyn i. En av sakene vi da fant var ”Magnesium-saken”, som lå i de historiske arkivene til Utenriksdepartementet, Handelsdepartementet og Industridepartementet. Disse mappene virket interessante fordi produksjonen av magnesium startet i 1951, like etter at Korea-krigen begynte. Det var også kjent at USA brukte store mengder napalm i denne krigen. Men spørsmålet var om vi ville klare å følge råstoffet fra Hydros fabrikk på Herøya til USA og helt frem til å kunne dokumentere at det ble brukt i våpen og kontroversielle napalmbomber?
4. Etter å ha trålt oss gjennom mange hyllemeter med dokumenter, fikk vi endelig et gjennombrudd. Dokumentet var en rapport fra professor Robert Lepsøe ved Metallurgisk Institutt på NTH: ”Om mulighetene for lønnsom magnesium-fremstilling på Herøya”. En setning langt nede i rapporten fikk oss nærmest til å hoppe i stolen: *”Det er kjent hvilken kjempemessig økning av magnesiumproduksjon som under krigen fant sted i Amerika. De fleste av anleggene tjente utelukkende til å tilfredsstille et midlertidig krigsbehov, vesentlig brannbomber....”*
5. Dette var interessant. Var napalm en slik ”brannbombe” som Lepsøe snakket om? I tilfelle kunne vi slå fast at Hydro kjente til at magnesium ble brukt til slike bomber, og at de var klar over at en krig ville være positivt for markedet for salg av magnesium. En forsiktig telefonsamtale til forsker Rolf Robson ved Forsvarets Forskningsinstitutt bekreftet at napalmbomber går inn under begrepet brannbomber.
6. I Handelsdepartementets arkiver fant vi nå et dokument som viste at Hydro hadde levert magnesium til USA. Med dette dokumentet kunne vi også tidfeste når diskusjoner om leveransene startet. Dokumentet er datert 19. april 1951: *”Det ærede [industri]direktorat har underhånden meddelt at HEFA etter nærmere regler skal levere magnesium til USA for årene til og med 1953”*. Dette var oppsiktsvekkende fordi Hydro selv påsto at de ikke leverte magnesium til USA på denne tiden. Dokumentet var også interessant fordi leveransene var tidfestet til nøyaktig de årene Korea-krigen varte.
7. Vi var et steg nærmere. For både forskere, leksikon og internasjonale kilder som BBC og www.globalsecurity.org, bekreftet at magnesium var en av flere mulige ingredienser i napalmbomber, og at magnesiumblandinger særlig var vanlige i tiden før Vietnam-krigen, altså 2. verdenskrig og Korea-krigen. Men vi hadde fortsatt til gode å knytte leveransene til våpenproduksjon.

8. Vi var ikke i mål. Og linken til våpenproduksjon så ut til å utebli. Så dukket det plutselig opp et dokument som vakte vår interesse. Det var et brev fra Industridepartementet fra 26. juni 1951. Brevet gjenga et telegram fra Norges ambassade i Washington, om at magnesiumfabrikken på Herøya blir tildelt "D.O. Priority": *"DO-rating utstedt 22 ds for HEFAs orders Westinghouse og National Equipment Company"*. Hva var en D.O. Priority?
9. Svaret fant vi etter lang tids søking hos amerikanske myndigheter. Sporet lå – pussig nok – på en weblogg der amerikanske militære diskuterte ulike spørsmål. D.O viste seg å stå for "Defense Order". Ved å søke på noen av begrepene som ble brukt i denne webloggen, fant vi frem til en håndbok på US Department of Commerce sine hjemmesider. Det viste seg at Departementets "Office of strategic Industries and Economic Security" hadde en egen håndbok for *"Defense Priorities and Allocation Systems"*. Denne håndboken beskrev presist hva en D.O. Rating var: *"Title I of the Defense Production Act of 1950 [...] authorizes the President to require the priority performance of contracts and orders necessary or appropriate to promote the national defense. [...] for any articles or materials for the exclusive use of US Armed Forces. [...] Rated orders are identified by a priority rating consisting of the rating – either DX or DO. [...] DX takes preference over DO."* Nå var vi ett langt skritt nærmere målet. Vi hadde knyttet magnesiumleveransene til det amerikanske militæret. Kunne vi klare å knytte det nærmere til Korea-krigen?
10. Nye funn skulle hjelpe oss med det: I industriminister Lars Evensens arkiv fant vi to dokumenter som gav oss enda dypere innsikt i magnesiumkontrakten. Brevene i original fra den amerikanske staten, med statsvåpenet – den amerikanske ørnen – preget oppe i hjørnet, gav kontrakten et navn: *"Magnesium Contract GS-OOP- 947 (SCM-ECA)"*. Denne kontrakten knyttet også leveransene til ECA, som er USAs Marshall-hjelp-organisasjon. Dokumentene redegjorde i detalj for hvilke leveranser som var sendt og hvilke som var forventet fra Norsk Hydro. Leveransene på mer enn 4000 tonn magnesium, fordelte seg over de årene det var krig i Korea. Men det viktigste var kanskje opplysningen om hvem som var mottaker: *"Defense Materials Procurement Agency"*. Hvis vi kunne finne mer ut om den organisasjonen, ville vi kanskje finne ut mer
11. Vi fant informasjon om *"Defense Materials Procurement Agency"* (DMPA) i det amerikanske statsarkivet "US National Archives & Records Administration". DMPA eksisterte fra 1951 til 1953. I arkivnøkkelen var det klassifisert som et "Korean War Agency". Vi hadde nå klart å følge sporene etter magnesiumet på Herøya og helt til Korea-krigen.
12. Hydros rolle i dette ble tydelig også gjennom et annet dokument, sendt fra HEFAs administrerende direktør til Industriministeren 16. oktober 1950. *"Det er i den senere tid foretatt markedsundersøkelser som har vist seg meget positive. Bortsett fra det ekstraordinære forbruk av magnesium på grunn av Korea-krigen er det kommersielle behov for magnesium- metall steget betydelig, særlig i USA og England. [...] Etterspørselen etter magnesium i USA i 1951 vil bli ca 7000 tonn større enn produksjonen. Det tilsvarende tall*

for 1952 antas å bli ca. 11.000 tonn.” Dokumentet var spesielt interessant fordi det var skrevet etter at Korea-krigen startet. Det knyttet beslutningen om å starte produksjon ”*snarest mulig*” direkte til krigsbehovene og til stigende priser på råstoffet som følge av Korea-krigen. Beregninger viste at USA slapp over 100.000 tonn napalm over Korea. Dette var en dramatisk økning i bruken av bomber i forhold til annen verdenskrig, og svært viktig for at etterspørselen etter magnesium økte dramatisk i krigsårene.

13. For å finne ut hvor mye magnesium Hydro virkelig produserte i denne perioden, gikk vi gjennom samtlige Hydros årsrapporter fra 1950 til 1955. Her var produksjonen beskrevet, og her gikk det frem at Hydro produserte mange tusen tonn magnesium i de årene Korea-krigen varte. Dette var viktig, fordi vi allerede hadde dokumentasjon på at USA skulle ha halvparten av all produksjon på Herøya.
14. Dokumentsporet begynte nå å bli veldig tydelig. Vi oppsummerte:
 - Hydro startet produksjon av magnesium i 1951.
 - Den norske staten var involvert i å skaffe leveranser til USA
 - Leveransene hadde militær prioritet
 - Mottakeren var et organ tilknyttet USAs militære.
 - Organet var et ”Korean War Agency”
 - Det var ekstraordinære behov for magnesium til ”brannbomber” under Korea-krigen.
15. Vi ville likevel gjerne ha noen med større ekspertise på våpenhandel og militær industri til å se på dette sammen med oss. Forsker Kjetil Skogrand ved Institutt for Forsvarsstudier hadde kompetanse både på Korea-krigen og på våpenutveksling mellom Norge og USA. Hans reaksjon etter å ha sett papirene var: ”Det er jo liten tvil om at dette skulle gå til våpenproduksjon”. En forsker sa at uansett om vi ikke klarte å følge råstoffet helt inn i napalm-bomben var det ingen tvil om hva som hadde skjedd: Avtalen med Hydro hadde vært med på å gjøre det mulig for USA å slippe store mengder napalm over Korea.
16. Til tross for det klare dokument-spolet ville vi undersøke om det fantes Hydro-ansatte som hadde jobbet på fabrikken på Herøya på begynnelsen av 50-tallet. Vi hadde ingen steder å lete etter dokumenter etter at Hydro hadde nektet oss å lete i selskapets arkiver. 50 år etter at dette skjedde, ville det ikke bli lett å finne muntlige kilder heller. Vi tok likevel håpefullt kontakt med Herøya Arbeiderforening, for å høre om de kunne hjelpe oss med en oversikt over Herøya-veteraner som hadde jobbet på fabrikken helt siden starten. En stor ringerunde ga til slutt resultater. To av dem hadde til og med vært fabriksjefer på Herøya i den aktuelle perioden.
17. Flere fortalte oss mer eller mindre den samme historien: De husket meget godt at det ble snakket blant arbeiderne om at magnesium fra Herøya ble brukt til napalm. En sa han visste at magnesiumen skulle brukes til napalm. Og at båtene med napalm begynte å gå til USA med en gang. Kildene fortalte at

barrene inneholdt rent magnesium som var veldig brennbart og som ikke kunne brukes til noe særlig annet enn brannbomber.

18. Fredag 31. desember stod artikkelen ”Lukten av Napalm” på trykk.

5.4. Organisering av arbeidet

Under hele arbeidet med den skjulte fortiden til Hydro var vi organisert i en tomannsgruppe. Vi har hatt en arbeidsform hvor vi stort sett har vært sammen om alt. Man skal ikke undervurdere det psykiske presset som oppstår når man jobber med en slik tung sak over flere måneder. Vi har stadig måttet argumentere internt for hva vi holdt på med. Og det har vært et stort press fra Hydro etter hvert som de har skjønnet hva vi har holdt på med. Når man er to står vi mye sterkere i slike situasjoner. Men det viktigste med å være to journalister i et slikt prosjekt er å ha en sparringspartner. Hele tiden skal er det viktige veivalg. De riktige avgjørelsene skal taes under sterkt tidspress. Vi har sjekket hverandre og kritisert hverandre. Og testet ut ideer.

Mye av arbeidet har vært å analysere og planlegge neste skritt. Vi har hatt mange lange diskusjoner i forbindelse med denne saken: om journalistiske metoder, om etiske problemstillinger og om virkemidler.

Men ikke minst kan to journalister støtte hverandre i et maratonløpet når bein og hode begynner å bli tunge. Heldigvis har ledelsen i avisen hele tiden støttet oss i arbeidet. Vi er to forskjellige personligheter med helt forskjellig journalistisk bakgrunn. Vi har hatt ulike innfallsvinkler til problemstillingene som har oppstått. Vi har forskjellig temperament og forskjellig arbeidsdisiplin. Med alle våre ulikheter har vi utfyllt hverandre. Og vi har prøvd å spille på hverandres sterke sider.

Men likevel: Oppe i alle forskjellene har det vært en likevekt og et felles mål. Og vi har hatt det gøy.

En person alene ville sannsynligvis ført til at denne saken hadde blitt lagt til side før den første artikkelen sto på trykk. En gruppe på flere enn to kunne ført til at vi ville gått i bena og beslutningsprosessene ville blitt tyngre.

Vi har hatt en reportasjeleder som har kjent saken godt under hele arbeidet. Det har vært en styrke.

5.5. Konsekvenser og avsløringer

5.5.1. Avsløringer

I våre artikler har vi avdekket:

”Hydros hemmelighet”:

- Johan B. Holtes hemmelige, svarte utenlandsformue
- Eksistensen av et hemmelig fond for Hydro-ledelsen

”Krigsprofitørene”:

- Hydros frivillige samarbeid med nazistene. Det var tidligere antatt at det skjedde under tvang
- Hydros hemmelige eierskap i nazi-selskapet IG Farben gjennom strålselskapet IG Chemie i Sveits.

- Hydro støttet Quislings parti med penger
- Hydro opptrådte som stråmann for Hitler for å låne penger til det tyske riket.
- Etterforskningen av Hydros landssvik ble dysset ned i 60 år
- Hydros landssvik ble dysset ned for at staten skulle kunne ta kontroll over det viktige industriselskapet
- Kremen av norsk næringsliv deltok i finansieringen av Hitlers krigsmaskin gjennom emisjonen i Hydro i 1941.

”Lukten av Napalm”:

- Hydro bidro til USAs napalmbomber under Korea-krigen
- Hydro solgte store mengder magnesium til USA under Vietnam-krigen

5.5.2. Konsekvenser

- Krav fra Næringsministeren om at Hydro gransket det hemmelige fondet.
- Intern gransking i Hydro for å finne fondet.
- Skattemyndighetene gransker Johan B. Holtes økonomiske forhold
- Finansfondet har gransket utenlandskontoen og Holtes økonomiske forhold
- Riksarkivet har fått Holtes private arkiv bevart
- Samfunnsdebatt om norsk næringslivs opptreden under annen verdenskrig.
- Krav fra norske jøder om unnskyldning fra Hydro etter samarbeidet med nazistene.
- Kanskje vil disse sakene også bidra til å nyansere måten Hydro presenterer sin egen historie på ved 100-års-jubileet til høsten.

5.5.3. Det vi ikke klarte

Rundt Hydros hemmelige fond er det fortsatt ting vi gjerne skulle ha fått svar på, men som vi aldri kom til bunns i. Opprinnelsen til det hemmelige fondet er fortsatt ukjent. Men gjennom arbeidet med disse tre dokumentarene har vi et rimelig godt bilde av hvor vi tror pengene kan ha kommet fra. Det har imidlertid vist seg umulig å finne dokumentasjon for dette. Vårt beste spor er utbyttet fra IG Chemie i Sveits, som stod på konto i Sveits under krigen. Penger herfra er det ikke redegjort for. Heller ikke Hydro eller Hydros historikere vet noe om dette. Vi har heller ikke funnet svar på hvem andre som har fått utbetalt penger fra fondet i tillegg til de to generaldirektørene. Og hvor mye penger det har vært i fondet? Eller om fondet eksisterer den dag i dag? Spørsmål som kanskje aldri vil bli besvart.

6. Arbeidstid

Vi har jobbet med denne saken kontinuerlig fra midten av august 2004 og frem til årsskifte. Den første dokumentaren sto på trykk etter at vi hadde gjort undersøkelser i seks uker. I de to og en halv månedene fra begynnelsen av oktober og til midten av desember, jobbet vi parallelt med å lete videre etter fondet samtidig som vi researchet nazishistorien og napalm-historien. Dette var mulig ettersom vi opererte med de samme kildene.

Underveis hadde vi hele tiden press på oss om å levere. Men vi fant stadig nye spor og vinklinger, og argumenterte for at vi trengte mer tid. Det fikk vi. Vi har vært privilegerte som har fått lov til å jobbe med Hydros skjulte fortid i til sammen fire og en halv måned.

7. Spesielle erfaringer

7.1. Virkemidler

Det er en stor utfordring å gjøre 60 år gammelt arkivmateriale til spennende lesestoff for en bred lesermasse.

Ved hjelp av en grundig research har det vært mulig å rekonstruere spennende og interessante hendelser fra de aktuelle tidsrommene. Dette har satt sakene inn i en virkelighetsnær ramme noe som forhåpentligvis har gjort sakene mer lesbare.

I "Krigsprofitørene" oppsøkte vi de to eneste gjenlevende norske jødene fra konsentrasjonsleirene i Auschwitz. Målet var å få førstehånds kilder til å fortelle hva som hadde foregått. Dette mener vi er meget relevant, siden begge var slavearbeidere for det selskapet Hydro var medeier i og samarbeidet med, IG Farben. Samtidig valgte vi å identifisere IG Farben ved det produktet selskapet er blitt mest kjent for, nemlig giftgassen Zyklon B. Hydro satt som nevnt også i selskapets styrende organer på denne tiden. Sterke virkemidler fra viktige historiske hendelser. Men sterke virkemidler vekker sterke følelser og kan føre til en avsporing i saken.

Hydro har senere anklaget oss for på den måten å insinuere at Hydro var medansvarlig for nazi-Tysklands likvidering av jøder (Leserbrev fra Eivind Reiten, DN 20. desember 2004).

Vi har aldri antydnet at Hydro var ansvarlig for dette. Vi mener det er viktig å synliggjøre den virkeligheten som faktisk eksisterte på den tiden. Og fortelle de hendelsene vi avdekket. I motsetning til å skjule deler av historien. På den annen side er vi fullt klar over at så sterke virkemidler har en slående effekt. I så kontroversielle saker som dette er det derfor viktig å være bevisst på hvordan man bruker dem. Det mener vi at vi har vært.

Vi gjorde noe av de samme vurderingene i "Lukten av napalm". Der valgte vi å bruke øyenvitne-skildringer fra Korea hentet fra den Pulitzer-prisvinnende reportasjeserien "Bridge at No Gun Ri" (2000). Et sterkt virkemiddel for å få frem virkningen av napalmbomber. Etter en diskusjon fjernet vi likevel de mest gruoppvekkende skildringene.

7.2. Lukket Hydro-kultur

I arbeidet med saken har Hydros ledelse forsøkt å stenge alle dører for oss. Selskapet har møtt oss med en mur av informasjonsrådgivere, som ikke har hatt til oppgave å hjelpe oss å finne informasjon, men heller det motsatte. Vi ble allerede tidlig nektet tilgang til Hydros omfattende arkiver. Toppledelsen har bare ved en anledning stilt opp til intervju, og da bare per telefon.

Det er blitt tydelig for oss at dette er en del av Hydros kultur. Selskapet har bygget opp en enorm korpsånd og et broderskapslignende lojalitetsbegrep.

Dette har kommet klart til uttrykk i arbeidet med å forsøke å intervju tidligere Hydro-ansatte. En tidligere generaldirektør vi intervjuet i saken om Hydros samarbeid med Hitler, bestemte seg plutselig for å trekke hele intervjuet etter at han hadde godkjente sine egne sitater. Det viste seg at han rett før han trakk intervjuet hadde vært i kontakt med Hydros ledelse. En annen tidligere generaldirektør aksepterte bare spørsmål skriftlig. Enda det var spørsmål som angikk ham selv henviste han til Hydro, selskapet han hadde sluttet i for mange år siden.

En tidligere finansdirektør avtalte å møte oss for intervju, men trakk seg i siste liten. Åpenbart etter å ha blitt kontaktet av noen i Hydro-sfæren først. Men de aller fleste har aldri villet stille opp. Det har vært åpenbart for oss at mange av dem diskutert saken seg imellom på forhånd. De hadde blitt enige om å ikke stille opp.

Tidligere Hydro-direktør Dag Flaa, som er styreformann i Finansfondet, har hele tiden koordinert sin kontakt med DN med Hydro. Selv om Hydro ikke har noe med Finansfondet å gjøre. Leserbreve fra Finansfondet til Dagens Næringsliv har blitt sendt gjennom Hydros kanaler.

Den lukkede Hydro-kulturen gjør det selvfølgelig veldig vanskelig for journalister å jobbe mot selskapet. For vår del vil vi også legge til at det gjør det desto viktigere å drive kritisk journalistikk overfor et selskap som Hydro. Vi håper den lukkede Hydro-kulturen kommer til uttrykk i våre artikler.

7.3. Sveitsiske bankmurer

Alle spor etter et hemmelig Hydro-fond og Johan B. Holtes formue ledet oss til den sveitsiske banken Sal. Oppenheim jr. & Cie. Problemene med å støte på en sveitsisk bank er mange. Sveitsisk bankvesen omgir seg med lover og regler som gjør det nesten umulig å trenge gjennom diskresjonens tunge slør. I vårt arbeid med Hydros skjulte historie har vi likevel prøvd å trenge gjennom den sveitsiske bankmuren.

Bankene i Sveits er verst av alle med de tøffeste diskresjonslovene i verden. Kontoopplysninger blir kun delt med fremmede lands myndigheter hvis det dreier seg om alvorlig kriminalitet, og kun etter rettsordre. Sveitsisk bankansatte kan faktisk bli straffet med seks måneders fengsel for brudd på diskresjonsregler. Sveits er et spesielt interessant land for skatteunndragelser, siden skatteunndragelse ikke er regnet som kriminelt i Sveits. Derfor er det helt umulig for utenlandske myndigheter å få etterforsket sveitsiske konti, med mindre de kan dokumentere at det dreier seg om annen alvorlig kriminalitet enn skatteunndragelse.

Vi har vært i kontakt med flere organer i Sveits for å få råd om hvordan vi bør forholde oss til den sveitsiske banken. Både den sveitsiske bankombudsmannen og den sveitsiske bankforeningen ga oss gode råd. Men begge bekreftet også at vi hadde et problem med hemmelighetslovene i landet.

I vårt tilfelle kom vi likevel lenger inn i den sveitsiske banken enn det som vanligvis er tilfelle. Ved hjelp av en fullmakt kom vi oss innenfor bankdørene og helt opp i den hemmelighetsfulle møterom i en av de mest hemmelighetsfulle bankene i verden. Resultatet var at vi fikk bekreftet fra banken selv at Holte hadde hatt en konto der. Og at det hadde funnet sted et slikt møte som arvingen hadde fortalt oss om. Vi fikk også opplysninger om hvem som hadde vært til stede fra Sal. Oppenheim. Besøket ble sånn

sett meget nyttig. Dessuten ga det oss muligheten til å dramatisere det foregående møtet på en veldig fin måte.

Bankens advokater nektet oss å utøve arvingens rettigheter, selv med en notarbekreftet fullmakt. Argumentet var at en som i utgangspunktet bare hadde en fullmakt, ikke kunne gi en fullmakt til en tredjepart til å utøve sin fullmakt.

7.4. Forholdet til historikere

Det er vanskelig å jobbe med historisk stoff. For det første er det vanskelig å vite hva som er kjent. For det andre er det vanskelig å finne grundig dokumentasjon for gamle saker.

Det har vært lite forskning på næringslivet, og det som er gjort er stort sett oppdragsforskning betalt av oppdragsgiver. ”Norske historikere har hittil vært mest opptatt av politisk historie og den statlige utvikling; mindre av hverdagsliv og næringsliv”, sier historieprofessor Knut Sogner, BI (Dagbladet 22. desember 2004)

Dette er veldig tydelig når det gjelder Norsk Hydro. Det foreligger ingen historiske bøker om det halvstatlige selskapet Norsk Hydro, bortsett fra to offisielle historiebøker, den siste fra 1985.

Vi har prøvd å være bevisst på at journalister sannsynligvis jobber og tenker annerledes enn historikere. Vi har fulgt pengestrømmen i Hydro-systemet. Det er liten tradisjon for å følge pengene for å avdekke motiver og prosesser. Her tenkte vi at det fantes et potensialet for å finne ting som ikke var kjent. Aksjeutvidelsen i Hydro i 1941 er et eksempel på dette. Ved å følge pengestrømmen avdekket vi at norske næringslivstopper gjennom Oslo-konsortiet ønsket å berike seg ved å samarbeide med nazistene.

Samtidig er historikere en viktig kilde til å verifisere fakta og sette opplysninger inn i et større bilde. Vi har brukt flere historikere aktivt i denne sammenhengen. Noe av problemet har imidlertid vært at store deler av landets økonomiske historikere jobber på oppdrag for Hydro, for å skrive selskapets historie. De har i noen tilfeller definert seg som våre konkurrenter. Det er også naturlig å spørre seg om hvor uavhengige de er når Hydro betaler lønnen deres.

En e-post fra Historisk fakultet ved Universitetet i Oslo gav en annen vinkling på problemstillingen: Blant historikerne, som hadde arbeidet med Hydros historie i årevis, var fortvilelsen stor over at vi hadde gjort den jobben de skulle ha gjort.

Andre ganger har historikere pekt på at deler av historiene er publisert tidligere. Og det har selvsagt deler av historiene vært, men i noen tilfeller er det meget smale hovedoppgaver som bare er tilgjengelig på Universitetets bibliotek. Og i andre tilfeller er det fakta som ikke er satt i den ramme vi har gjort.

Et lite eksempel på hvor komplisert det er å jobbe tilbake i tid, er at det ved et par anledninger har dukket opp historikere som hevder at ting vi skriver er kjent, eller at de har skrevet det før. Hans Fredrik Dahl hevdet for eksempel i Dagbladet 9. januar at mye av det vi hadde skrevet var kjent. Han hoppet riktignok elegant over noe av det viktigste vi hadde dokumentert: Nemlig at Hydro samarbeidet med nazistene høyst frivillig, og ikke under tvang, som Hydro selv hevdet. Det som først og fremst var nytt i vår dokumentar, skrev Dahl, var historien om Oslo-konsortiet. Litt rart. For hvordan

kunne historien om Oslo-konsortiet være ny hvis resten av vår dokumentasjon om pengestrømmen i Hydro-systemet under andre verdenskrig allerede var kjent? Kanskje kjenner Hans Fredrik Dahl historien fra de samme arkivene som vi har vært i? I januar 2005 gav han ut boken "Et rettferdig oppgjør? Rettsoppgjøret i Norge etter 1945".

Hans Fredrik Dahl mente også at salget av magnesium til USA var kjent og hadde vært omtalt tidligere. Dette er også litt spesielt, fordi Hydro har hevdet tre ganger, både før og etter publisering, at det ikke hadde vært noe salg til USA på den tiden. Hvordan kan det ha seg at virkeligheten er så ulikt oppfattet?

7.5. I kjølvannet av flodbølgen

Dokumentaren "Lukten av napalm" var ferdig skrevet i midten av desember, og planlagt publisert nyttårsaften. I mellomtiden feide tsunamien over Sørøst-Asia og også inn i norske medier. Det meste blir lite og uviktig i en slik sammenheng. Vår sak ble publisert på nyttårsaften som planlagt. Var tidspunktet for å publisere en grusom historisk sak fra den samme regionen riktig? Kanskje ikke. Men av mange grunner ble saken aldri holdt tilbake. Og det ble i hvert fall umulig å bruke saken som oppslag.

7.6. Hvordan vi håndterte så store mengder informasjon

Vi har gått gjennom enorme mengder med skriftlig dokumentasjon. Vi har fylt opp seks ringpermer med dokumenter vi mente det var viktig å ta vare på. Problemet med så store informasjonsmengder er å bevare overblikket, og klare å se ulike opplysninger i sammenheng. Personer og selskaper går igjen i forskjellige sakskomplekser, og opplysninger som utfyller hverandre står ikke nødvendigvis på samme sted. Vi gjorde noen grep for ikke å miste oversikten:

- I "Hydros Hemmelighet" var forholdene mellom folk og selskaper svært kompleks. For å se alle disse sammenhengene klart, satte vi oss ned med dokumentene og tegnet et nettverksdiagram, hvor vi plasserte personer og selskaper i forhold til hverandre. På den måten kunne vi følge flyten av penger og innflytelse. Etter hvert som det dukket opp nye elementer ble diagrammet oppdatert. Diagrammet ble et meget viktig verktøy som vi hadde hengende på veggen under hele arbeidet. (se vedlegg 8.4)
- I "Krigsprofitørene" var det mengden av dokumenter som var den største utfordringen. Problemet bestod delvis i at hendelser fra 1941 kunne stå omtalt i et dokument fra 1947. Vi måtte gjøre noe for å få "kontroll" over materialet. Vi løste dette ved å arkivere selve dokumentene kronologisk etter dato. Viktigere var det at vi satte vi oss ned med permene, og registrerte enkeltopplysninger i et regneark. (se vedlegg 8.5) Dette ordnet vi også kronologisk etter hendelsene som var beskrevet, og med kryssreferanser til hvor vi kunne finne dokumentet der hendelsen stod omtalt. I regnearket lagde vi et merknad om hvilken kontekst opplysningene var interessante. Først når dette regnearket var komplett, kunne vi lese hendelsen i den rekkefølge de fant sted. Dette var enormt viktig både for å analysere dokumentene, og for å ha grep om dramaturgien i utskrivingsfasen.
- I Riksarkivet er det en begrensning på 10 kopier per dag. Dette fungerer dårlig når det er snakk om tusenvis av dokumenter som det var i vårt tilfelle. Det er

imidlertid mulig å bestille kopier av dokumentene. Men det tar mellom to og tre uker før kopiene av dokumentene ble sendt oss i posten. Det hadde vi ikke tid til. Vi tok derfor kontakt med Riksarkivaren og søkte om tillatelse til å avfotografere dokumentene med et digitalt kamera. Dette fikk vi lov til. Det var også nyttig å ha fargebilder av originalkopier ettersom vi ville trykke faksimiler i artiklene.

7.7. Frigivelse av gamle arkiver

Riksarkivet er en liten gullgrube for oss journalister hvis man bare vet hvordan man skal gå frem og ikke lar seg stoppe av at det er uoversiktlig og tungrodd.

Alt arkivmateriale som oppbevares av Riksarkivet er nemlig i prinsippet fritt tilgjengelig for alle. Men det er unntak for taushetsbelagte opplysninger etter forvaltningsloven § 13 c. Taushetsplikten varer i 60 år. Og da prater de om opplysningens alder. Historiske forskere kan gis adgang tidligere. Mens journalister regnes som folk flest.

Hvilke arkiver som er underlagt taushetsplikten sier forvaltningsloven lite om. Men det viser seg i praksis at det er de mest spennende arkivene som er taushetsbelagte. Det betyr at det blir en vurdering som Riksarkivets saksbehandlere må ta stilling til. I vårt tilfelle var både arkivet etter Landssviksaken mot Hydro og arkivet etter Direktorat for fiendtlig eiendom underlagt 60 års taushetsplikt. Ettersom de fleste opplysningene i disse arkivene stammet fra perioden mellom 1945 og 1950 var det fortsatt noen år til disse arkivene skulle bli tilgjengelig.

Men vi bestemte oss for å prøve likevel, og sendte en skriftlig søknad hvor vi forklarte hva vi jobbet med og hvorfor det var viktig for oss og få tilgang til arkivene. Etter en grundig vurdering valgte Riksarkivet å gi oss tilgang til disse to arkivene. (se vedlegg 8.6) Ifølge underdirektør ved Riksarkivet Torbjørn Låg har ingen journalister tidligere fått innsyn i disse dokumentene.

7.8. Ny industrihistorie

Når vi skulle skrive ny industrihistorie med handling 50-60 år tilbake dukket det opp en situasjon vi ikke var vant med: Personene vi omtalte var døde. Hvordan skulle vi håndtere det etisk? Vi snakket med advokat og fikk klarhet i at også døde personer kan injurieres. Denne opplysningen ga klare føringer i utskrivingsfasen.

Men vi så også et annet problem når vi nå skulle skrive om døde personer. Vær varsomplakaten sier at "alle som blir utsatt for sterke beskyldninger skal så vidt mulig ha adgang til samtidig imøtegåelse av faktiske opplysninger". Hvordan skulle vi, så langt det var mulig, få frem de dødes versjon av historien?

Det var to måter å gjøre dette på: For det første var vi på utkikk etter dokumenter i Riksarkivet hvor de døde kom til uttrykk. Avhørene i Landssviksaken var nyttige i denne sammenheng. Men også private brev og notater. Den andre måten vi kunne få frem de dødes versjon av saken, var å snakke med etterkommerne. Kanskje kunne de bidra med ny dokumentasjon, og ikke minst kunne de kanskje fortelle oss hvordan de aktuelle problemstillingen ble oppfattet blant familiemedlemmene.

Samtalene med etterkommerne gav vidt forskjellige utslag. Barnebarna til tidligere generaldirektør Bjarne Eriksen var veldig positive og lurte på om vi kunne hjelpe dem med å finne ut mer om deres bestefars angjeldende under krigen. Fred Olsen var først meget overrasket og reagerte senere med sorg (se leserinnlegg).

Et paradoks er det kanskje at etterkommerne etter de som blir beskyldt for å være ”krigsprofitører” i artiklene er langt mer åpne for å se historien med nye øyne enn det Hydro er.

Oslo, 20. januar 2005

Knut Gjernes

Gøran Skaalmo

8. Vedlegg

8.1. Artikler i Dagens Næringsliv (se egen mappe)

Følgende artikler er publisert i DN i perioden 2. oktober 2004 til 20. januar 2004.

• Hydros hemmelighet	02.10.04
• Varsler om svart formue	04.10.04
• Sejersted: Jeg er forundret	04.10.04
• Vil ha Holte-arkivet	05.10.04
• Holtes gamle venn skjuler arkivene	05.10.04
• Bakmann til Hydro-fonder	05.10.04
• Næringsminister krever redegjørelse	05.10.04
• ”Det fløt penger rundt”	06.10.04
• ”Neppe spor etter Hydro-fondet”	07.10.04
• Eks-direktør delte pengene med Holte-slektning	07.10.04
• Gransker Holte-formuen	08.10.04
• Formue verd 42 mill.	08.10.04
• Stengte dører i Sveits	13.10.04
• ”Vi er mer enn 100 prosent sikre”	13.10.04
• Hydro starter på nytt	13.10.04
• Tysk stråbank eier betydelig Hydro-post	08.12.04
• Ikke spor etter fondet	16.12.04
• Flere teorier åpne	16.12.04
• Krigsprofitørene	18.12.04
• Dysset ned i 60 år	20.12.04
• Hitler-investorer fikk stor gevinst	20.12.04
• Steinum: ”Vanskelig balansegang”	20.12.04
• Venter på forskerne	21.12.04
• Lukten av napalm	31.12.04
• ”En særdeles lukket kultur”	03.01.05
• Leverte til Vietnam-krigen også	04.01.05
• ”Slomsete” Hydro-historie	04.01.05
• ”Pinlig” historie	05.01.05
• Fikk store penger på hemmelig konto	06.01.05

8.2. Kommentarer, ledere og tegninger i Dagens Næringsliv (se egen mappe)

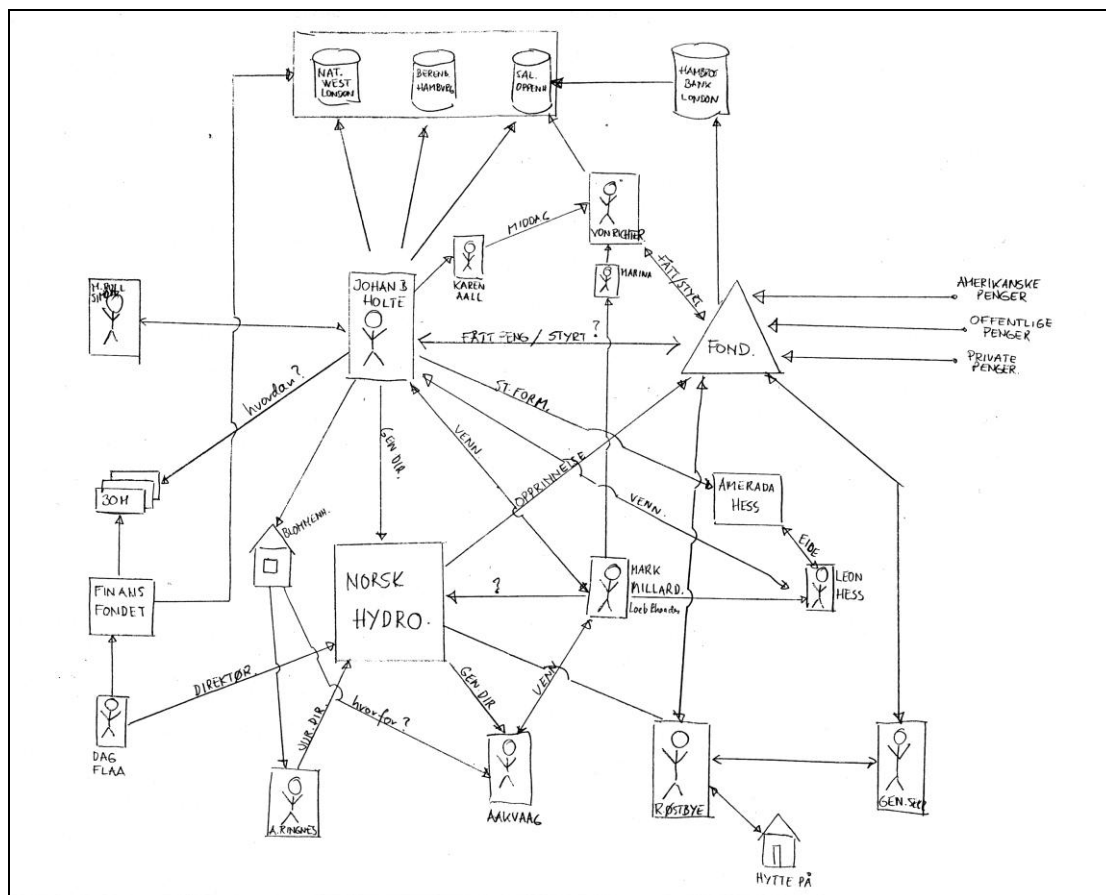
Følgende kommentarer, ledere og tegninger er publisert i DN i perioden 2. oktober 2004 til 20. januar 2005

• Leder: Hemmelighetsfulle Hydro	09.10.04
• Kommentar: Når døde hunder bjeffer	11.12.04
• Tegning: Flere skjeletter	20.12.04
• Leder: Hydros lukkethet	22.12.04
• Tegning: Hydro rydder	22.12.04
• Kommentar: Litt fascisme...	27.12.04

8.3. Leserinnlegg i Dagens Næringsliv (se egen mappe)

Følgende leserinnlegg er publisert i DN i perioden 2. oktober 2004 til 20. januar 2005

- Ikke underlagt beskatning 05.10.04
- Vi avventer Ligningskontorets konklusjon 05.10.04
- Historieløst av DN 20.12.04
- Norsk Hydro 23.12.04
- ”Holte-saken” 06.01.05

8.5. Kronologisk oversikt over skriftlig dokumentasjon

År	Tidsrom	Referanse	Kontekst	Tekst
1927	19.nov	A/10	IGF/IGF	Avtale mellom Hydro og IGF - emisjon mot IGF.
1928	25.jun	A/10	IGCh	IGCh stiftes - av Herman Schmitz bl.a og Greutert
	30.okt	A/10	IGCh/NHY	Overtar Hydroaksjer fra IGF
1929	mai	riksarkiv010	IGF	Avtale mlm IGF og IGCh. Dividendegaranti
	17.okt	A/10	IGCh/NHY	IGCh kjøper 55556 aksjer i NHY - eier totalt 106.000
1930	25.apr	A/10	IGCh/NHY	IGCh kjøper 38.000 - tot 144.000 aksjer i NHY. Emisjon
1931		A/10	IGCh/NHY	NHY kjøper aksjer i IGCh - eier tot 22100
	21.des	1946/6	IGCh/NHY	IGCh selger 78430 aksjer i NHY - til IGFs Amm.werke Merseburg
1933	30.jan	A/10	Hitler	Hitler blir rikskansler
	Febr	B/IGF 01	IGF/Hitler	Møte hjemme hos Gøring, tale av Hitler, samle inn penger fra tysk industri for maktovertakelse.
	27.feb	B/IGF 01	IGF/Hitler	Kopi av overføringsbilag 400.000 RM til Hitlers slush fund - finansierte maktovertakelsen
1936		Herøyabok	herøya	Farben nekter Hydro lisens på lettmetallprod - Hdoro Nitroprod ensidig, vil ha flere ben
1938			IGF/Hitler	IGFs sentrale finanskontor NW7 fungerer som spionsenter for Hitler:
	november	A/10	IGCh	USA mener IGCh er tyskkontrollert!
1939		A/01 s 4	Herøya/emisjon	Aubert og salgsdirektør Øistsin Ravner reiser til Berlin - møter tysk alu-kartell - vil produsere alu
	08.apr	1947/1	kartell	Internasjonalt Kvælstoffselskap as blir opprettet. Ledet av Max Krohn (forr.fører/Eriksen adm. Dir, 2Riks006/010, 3.mai1946). (Eid av eriksen, Garben og Kielland)
	juni	1948/1	NHY/IGF	Blåbok (avtalen mlm NHY og IGF) - aksjeutveksling - utveksling av teknisk viten - avtaletid 15 år fra 1929
	01.sep	A/10	krig	Hitler inn i Polen - 2.v.krig begynner
1940				

09.apr		krig	Norge invaderes
13.apr	Hovedoppg s33	krig?	Aubert, Eriksen, Kielland og Ravner vil at Norge skal kapitulere. Møte på Auberts kontor - PM til kongen, som aldri kom frem.
15.apr	Hovedoppg	NAziNorge	Administrasjonsrådet innsettes som myndighet i Norge. Oppløses 25. Sept
15.apr	A/10	IGCh/IGF	Schmitz siste styremøte i IGCh
sommeren	A/01 s 4	Herøya/emisjon	Overing Foss i kontakt m. Hr. Fahrenheitst (IGF og Wehrwirtschaftstab). Har hattserie kopnferanser m Aubert. Besøker Herøya
06.jun	1946/7	IGF/IGCh	IGF kutter bånd til IGCh
01.jul	Hovedopp s44	Herøya	Aubert og Kielland skriver til Fajhrenhorst om alu-prod. Anbefaler anlegg m. Kraft fra Tyin. Interessert i å samarbeide. Hydro krever garantier fra IGF om avsetning. Produksjonsrådet (med Bjarne Eriksen) oppsøker Terboven 8/9. Dagen etter går de inn for å avsette kongen og London-regjeringen Nygaardsvold Eriksen: "Måtte se realpolitisk på det".
09.sep	Hovedoppg s13	NAziNorge	IGF: Kamufilasjeforanstaltningene vært til god hjelp - overtruffet forventningen" - les:IGCh
26.sep	B/01 s3	IGF	Krig: Terboven innsetter NS-regjering/kommisarstyre - Alle medl fra NS - minus tre. En av dem er Ø. Ravner fra Hydro. Forsyningsdept.
26.sep	B/Hydro50år	krig	
høsten	A/01 s 4	Herøya/emisjon	Koppenbergs stedfortreder i Norge (før 26. Sept)
19.okt	A/01 s 4	Herøya/emisjon	Aubert +++ studietur til Berlin - alu Auberts initiativ? - tanken om Nordisk Lettmetall (50/50%) fødes. Koppenberg/Nordag forlanger å være med (fly)
oktober	Hovedopp s18	NAziNorge	Industriforbundet erklærer lojalitet til NS-regjeringen. Aubert og Bj.- Eriksen sentrale, smm Kielland og Ravner. Nekter senere å være med på prøytest til Terboven i mai 1941.
22.okt	dsc9292	landssvik	Betaling fra NHY v/Eriksen til Nasjonal Samling: 25.000kr. (x-ref Eriksens forklaring)
12.nov	dsc9277 + 1946/9	Herøya/emisjon	Gøring gir generalfullmakt til utbygging av alu-industri i Norge - støtte fra Terboven - Koppenberg får fullmakt
16.nov	dsc9277	Herøya/emisjon	Koppenberg stifter Nordag, eid av Deutschen Luftfahrt, eid av Gørings krigsministerium
19.nov	B/DHK	DHK	Deutsche Handelskammer in Norwegen stiftet. Fremme gjensidige handelsforbindelser. Initiativ fra Terboven
25.nov	dsc9278		Memo fra Bj. Eriksen om at Aubert har meddelt Koppenberg at han er villig til å starte prod.
28.nov	Hovedoppg s 119	landssvik	Brev fra NHY til IGF: "gentlemans agreement zwischen herrn Geheimrat Schmitz und herrn generaldirektør Aubert" ang tyin-anleggene -> kraft til lettmet
29.nov	A/01 s17	Herøya/emisjon	GenFors Hydro. Aubert møter for IGCh og Oster for Farben
desember	A/01 s10	Herøya/emisjon	Forhandlinger - Sejerstedt behandler

1941

27.jan	A/01 s10	Herøya/emisjon	Møte: For Hydro: Sejerstedt/Eriksen - For IGF: Jens P. Heyerdahl og dr. Meyer-Wegelin - ferdig utkast til kontrakt - Nordisk Lettmetall
10.jan	Hovedopp s61	Herøya	Kielland gitt opplysninger til Nordag om produksjon om Alu fra leirjord. Hydro bidra hvis enighet.
18.feb	dsc9276	Lettmet	Gøring ordre om "sofortprogram" - lettmetallprogram

vinteren	A/01 s31	Herøya/emisjon bygge emisjon/deltakelse - TVANG ALDRI NEVNT	Aubert og Etiksen ringer rundt til norsk establishment for å
februar	A/01 s10	Herøya/emisjon Kontrakt om Nordisk Lettmetall - Sejerstedt	
mars	riksarkiv016	IGC/Hydro	IGCh og Hydro motregner dividender pga valutavansker
01.mar	A/01 s12	Herøya/emisjon	Wallenberg, Eriksen, Ilgner på roadshow til Berlin og Paris.
10.mar	dsc9287		Tyske myndigheter melder interesse for å være med (s 41) Tidl dir i NB, N. Rygg, konferanse med Aubert, der A. Gjør rede for at lenge hatt planer om lettmetanlegg. Ikke inntrykk av tvang, i tråd med NHYs planer.
13.mar	1941/7	Herøya/emisjon	Notat fra Wallenberg: "Aubert kom med forslag om alu-fabrikk - forslaget har vunnet bifall hos våre tyske kolleger "
mars	A/01 s34	Herøya/emisjon	"Mine døtre sier jeg er tyskervennlig...." - tror tyskerne vil vinne
28.mar	A/02	Herøya	Dok fra NordLettmet/Nordag - IGF redegjør for at de direkte og indirekte eier 25% av Hydro = kontroll over IGCh
03.apr	dsc9235/dsc 9294	emisjon	Styremøte NHY, beslutter emisjon. Tilstede: Aubert og Fearnley. N- Aubert trekker seg (Hydro 50år)
våren	A/01 s35	Herøya/emisjon	"Jasså Aubert - e skal hjelpe tyskerne å lage krigsfly..."
våren	dsc9286		Dr. Haavard Martinsen (styret Nordisk Lettmet/styreformann DnC) - Aubert søker kreditt 10mill - ikke inntrykk av tvang, tvert imot.
våren	hovedopp s84	landssvik	Stort antall Hydro-ingeniører på studiereiser og lange opphold i IG Farbens fabrikker i nazi-Tyskland (Bitterfeldt og Aken)
våren	A/01 s37	Herøya/emisjon	IGF og Nordag støvsuger franskmenn og marked for Hydro-aksjer- tett samarbeid
tidlig	A/01 s3	Herøya/emisjon	Von der Bey og Moschel fra IGF reiser til Norge for å sondere lettmetall
02.mai	A/01	Herøya	Nordisk Lettmetall stiftes ak 45 mill. Nordag, Hydro, IGF 1/3hver - Fearnley, "et samarbeid lønnsomt for ydro"
05.mai	dsc9218	Herøya	Stiftelsesprotokoll Nordisk Lettmetall m/nerværstortegnelse
06.mai	1941/01	Emisjon	PM forhandlinger om 1941-emisjonen med IGF og tyske myndigheter - Bj. Eriksen
08.mai	dsc9298	Emisjon	Styrenotat fra Aubert: "flere år arbeidet med planer - ikke i tvil - mulighet - stor fordel for vårt selskap"
08.mai	B/01 s4	Nazifisering	"Neuordnung Norwegen" - IGFs krigsplaner for Norge - "innkorporere Norge i europeisk øk.system under Tyskland"
12.mai	dsc9301		Korrespondanse Aubert - Schmitz - via Deutsche handelskammer/Pilling - mit freundlichen grüss
31.mai	A/10	IGCh/emisjon	NHY oppfordrer IGCh om å delta i emisjon - motregne mnorske utbytter som er sperret.
12.jun	1941/02	Lån til nazi	DnC, Chr Bank og Kreditkasse + Bergen Privatbank gir IGCh kreditt 3,2 mill NOK ifm emisjonen - aksjene sikkerhet
12.jun	1941/03	Lån til nazi	Chr bank og Kreditkasse - lån til emisjon - henv fra IGF på vegne av IGCh
13.jun	1941/04	Lån til nazi	NorgesBank + Finansdept godkjenner - DnC har totalt lånt IGF 9 mill NOK
13.jun	A/10	Lån til nazi	NHY melder til IGCh at lån er i boks.
18.jun	1941/05	Lån til nazi	Bergen Privatbank bekrefter lån til IGF: 4,5 mill + IGCh: 0,5 mill NOK (godkj. NB 19/6)
19.jun	1945/7	emisjon	Styremøte NHY, foreslår+E117 emisjon.
27.jun	A/10	landssvik	US generalkonsul skriver til IGCh. Mener deltagelse i emisjon er med på å øke Hydros krigsmulighet !!!

30.jun	riksarkiv024/ dsc9305	Emisjon	Xord generalforsamling Hydro. Emisjon besluttet Nærværfortegnelse: Wallenb. Aubert, Fearnley, Eriksen, Garben
sommeren	div		Thomas Fearnley arrestert - Grini Møte i Oslokonsortiet: Rudolf Olsen, dir. Torry Kiær, A.F. Klaveness, Fredrik Klaveness, dir. Carl Rustad, adv. Jens P Heyerdahl. Viktig oppgave å ha større aksjepost på norske hender. Wallenberg planlagt med, problematisk pga valutarestriksjoner. Aubert formann- setmmefullmakt Syndikatoverenskomst: Tegning 14,3% i emisjon: 7,5 mill NOK, navnefortegnelse. Dr. Axel Aubert syndikatleder NHY stiller garanti for Nordisk Lettmet. Del av landssvikoppgjør.
11.aug	2Riks021	OK	
15.aug	1941/06	OK/Emisjon	
17.okt	dsc9307	svenskekkreditt	
18.nov	dsc9309	svenskekkreditt	Kredittbrev - Hydro sign som kausjonist
03.des	1946/6	emisjon	IGCh tegner 19315 aksjer i emisjon i NHY
07.des	A/10	krig	Pearl Harbor. USA inn i krigen
09.des	dsc9313	svenskekkreditt	Lettmet-lån til Nordag - betenkning fra adv. Lundh.
12.des	riksarkiv025	Emisjon	Xord generalforsamling Hydro. Nærværfortegnelse: Wallenb. Aubert, Eriksen, dr. H. Oster Brev IGF-Tyskland: IGCh - med i emisjon, lån betales av sperret utbytte fra NHY. 1,17 mill utestående. Uten dette, kunne ikke deltatt i emisjon
19.des	1941/07	Emisjon	

1942

01.feb	Hovedopp s 88		Quisling danner regjering
tidlig	Hovedopp s124	landssvik	Ø. Ravner går ut av NS-regjering og blir direktør i Nordisk Lettmetall
februar	A/10	landssvik	USA beslaglegger IGChs aksjer i GAF
15.feb	dsc 9315	svenskekkreditt	Nordag låner 4,4 mill i SEB - i NHYs navn!!!!
21.mar	dsc93217	svenskekkreditt	Handelsdep advarer mot at Hydrolånene kan sette import av livsviktige varer i fare. - gir tillatelse
01.apr	1946/9	Lån til nazi	Nordag skulle låne 50 mill fra DnC og Chr Bank Kreditkasse - iverksatt???
29.apr	dsc9320	svenskekkreditt	Hydro låner 4,4 mill i SEB - norske regjering i Londdon protesterer til Sverige
29.apr	dsc9324	svenskekkreditt	Nordag utsteder gjeldsbrev til NHY for halvparten av lånet HS (Schmitz) bekrefter til Otte (styret i NoLettmet) at lånet er i orden - Heil Hitler.
16.jun	dsc9325	svenskekkreditt	
18.des	riksarkiv026	Emisjon	Ord Genfors. Tilstede Aubert (fullmakt 424.000 = 60% av aksjer), Eriksen + Fearnley + Rederforbundet v/Marcussen
31.des	1946/6	IGCh/NHY	IGCh selger 6065 aksjer i NHY

1943

Årsskiftet	Hovedopp s98	krig	Hitler på defensiven på østfronten. Stemning i endring
februar	Hovedopp s 106	krig	Industriforbundet nazifisert. Illegal bevegelse oppstår i stedet. Eriksen med.
03.jul	1943/2	IGF/Heyerdahl	Nasjonal samling bekrefter at Heyerdahl er IGFs advokat.
	Sutton/NYTimes	IGF/Hitler	IGF produserer bl.a 95% av all giftgass (inkl ZyklonB), 84% av alle eksplosiver og nær 100% av forsyninger til Wehrmacht

	03.jul	1943/1	lettm Heyerdahl	/JP	Diskusjon om kontrakt mlm staten og Lettm (flere dok)
	24.jul	Herøyabok	herøya		Herøya bombet av allierte. Magn og Alu-prod rammet. 55 drept "Vendepunkt i Hydroe engasjement i tysk rustningsind"
	04.aug	Hovedoppg s 103	tungtvann		Bj. Eriksen går inn for å stoppe tungtvannsprod, til tyskernes protester. Eriksen blir arrestert, offisersfange, fange i Tyskland til april 1945, befridd av russerne. Aubert blir gen.dir. - IGF og Deutsche Luftfahrt forsøkte å få E. Satt fri
	23.aug	50år	NHY		
	16.des	50år	NHY		Aubert dør
1944	31.jan	riksarkiv027	Emisjon/OK		Ord genfors. Tilstede: Dr. Ilgner (369.000 aksjer, C. Kielland for OK
1945	mars	Hovedoppg. S106	Landssvik		Hydro gir 4 mill til hjemmefronetn - - - noe sent???
	09.mar	B/01	Landssvik		DFFE opprettes - bokførte inndragning av 300 mill. Nedlagt 1/1-53
	08.mai		Fred		Die Wehrmacht kapitulerer i Norge
	07.jun				Kongen kommer hjem
	22.jun	1945/01	Landssvik		DFFE brev til Hydro - undersøkelse hvem som eier IGCh Hydro/Sejerstedt - redegjør for Hydros eierandel i IGCh (ca 8%) - argumenterer for at IGCh ikke er tysk - vill føre til at "vårts selskaps aksjer i IGCh er veridløse"
	03.jul	1945/2	Landssvik		Aksjesits før og etter emisjon. Krav fra Frankrike om restitusjon/annullering i emisjon - O-K!!!
	18.jul	3riksarkiv070	Emisjon		
	19.jul	3riksarkiv075	Herøya		Finansieringen av Nordiske Lettm
	21.jul	3riksarkiv073	IGF/Hydro-OK		Brev til stm Gerhardsen fra gendir Eriksen. Redegjør for eierskap. Foreslår Fearnley til styret, +wallenberg NHY til staten: Tyskernes initiativ, tyske myndigheter besluttet, valg mlm å bli med eller miste NHY. (DFFE påtegn: "hypotese") I landets interesse...
	27.jul	1945/7	NHY/Lettmet		Ilgners forklaring om forholdet mlm selskapene og lettmplanene.
	12.aug	dsc9258 / A	IGF/Hydro		Statement dr. Meyer-Wegelin. IGF og IGCh eier i fellesskap 25% av NHY
	30.aug	1945/3	IGF/Hydro		
	30.aug	dsc9326	Hydro		Aksjekapital - utvikling før og etter 1939
	07.sep	2riksarkiv040	IGF/Hydro		Gjennomgang av Hydro/IGF/IGCH - av DFFE. Redegjør for at Hydro og IGF eier aksjer i hverandre - detaljer om byttet.
	17.sep	1945/4	Landssvik		Oppdraget gis fra Oslo Politikammer til hr.adv Otto Wiersholm. Etterforske med politimyndighet.
	01.okt	1945/5	IGCh/Hydro		Gjennomgang av eiendeler i IGCh. Fra Schmitz - washington doc. Vurdering av landssvik ifm Nordisk Lettm: "Hydro må bevise tvang" - "regjering i London protesterte på svenskekreditt - fiansiering av fienden " - kreditt til Hydro som stråselkap for 3.reich avslått - Nordisk Lettm = tysk krigsforetakende.
	oktober	dsc9332	Lettmet/hydro		
	08.nov	1945/6	Emisjon		NHY søker emisjonen kjent ugyldig
	07.des	1946/1	Landssvik/Emisjon		DFFE bestemmer at IGCh er under tysk kontroll, rammes av anordning om fiendtlig eiendom
	19.des	riksarkiv100	IGCh/Hydro		IGCh bytter nav til Interhandel

1946	21.jan	1946/1	Landssvik emisjon	DFFE. Foreløpig vurdering av Hydro-saken. Konkl: "Ingen tvang, tvert imot frivillig m stor interesse med på tyskernes planer" - "Bemerkelsesverdig deltakelse fra O-K" - hvis tvang, burde holdt seg unna emisjon - dermed ikke jur grunnlag for å annullere emisjon
	29.jan	2riks089	Landssvik emisjon	DFFE vurderer å ikke godkjenne regnskaper - tar hensyn til NHYs anseelse. Vil ikke stemme for Fearnley - OK er under gransking av landssvikavd.
	19.feb	2Riks118	Herøya/landssvik	Herøya arbeiderforening: "Hydro sikret seg selv ved å samarbeide - sikret uansett utfall, utnyttet konsesjoner gitt av nazistene"
	25.feb	1946/7	IGCh	Rees-rapporten. IGF forkjøpsrett på NHY-aksjer - granskede selskaper inkl Int. Kvælstoffelskap og NHY
	08.mar	Bok NH 50 år	Landssvik	Norsk Hydro stevner DFFE og Nordisk Lettmet om at emisjon og avtaler i Nordsik Lettmetall er ugyldig - påtvunget selskapet
	22.mar	1946/6	Landssvik	Lov om fiendegods - overtar aksjer i NHY + NoLettmet. Skjæringsdato 9.4.45. - 370.000 aksjer i NHY konfiskert. 86.500 IGCh-aksjer
	16.apr	1946/2	IGF/kartell	US gov. Forespørsel om Eriksen stråmann for ydro i International Nitrogen Association Ltd.
	03.mai	2Riks006	IGF/Hydro	Axel Aubert representantskapsmeldem i IGF. - Nitrogenkartellet - Hydro avhengig av IGF
	04.mai	dsc9343	Herøya/landssvik	Handelsdept: Ber om at Lettmet omfattes av etterforskning - Mårvassdraget meget ugunstig for staten.
	mai	Hovedoppg	Herøya/landssvik	Forhandlinger m/m Hydro og DFFE om Herøya. Hydro vil ha alt. Staten nekter, og tar eierandel.
	05.jun	2Riks021	OK/landssvik	Avhør av Fearnley. Arrestert og kastet ut av NHY-styret av tyskerne. Eriksen innsatt i stedet. Ikke diskutert om NHY var under tvang i emisjon. "Ikke huske nevnt at tyskerne fremsatt ultimatum".
	09.jul	1946/3	Kartell	Eriksen stråmann for Hydro i International Nitrogen Association og Internasjonalt Kvælstoff as. Selskapene trustee for nitrogenkartell - alle betalinger sluset gjennom.
	sept	SChr s13	Staten	Aksjene beslaglagt under krigen
	23.sep	1946/5	Landssvik emisjon	Staten Hydro forhandler. Retssak ville være ille aunsett. Målet var statlig kontroll, gjenreist Hydro, ledelsen intakt.
	28.okt	1946/6	Landssvik	Avhør av Fredrik Sejerstedt
	20.nov	A		Tilsvar DFFE på søksmål fra Hydro. NHY ønsker emisjonen delvis ugyldig. DFFE: NHY har bevisbyrde for tvang - arbeidet meget energisk - brev 3.4 og 15.5 1941.
	udatert	1946/8	Landssvik	Avhør Bj. Eriksen
	29.nov	1946/4	IGCh/Hydro	Avhør von der Bey: beste kameratskap m/m NHY og IGFs folk - neppe ett tilfelle av tvister. Hydro ønsket lettmet. Aubert behersket selskapet - satt i IGFs representantskap
				US govt. Undersøkelser rundt IGCh. Redegjøresle for forholdet IGCh/NHY - aksjefordeling samt hvor aksjene befinner seg i dag
1947	20.jan	1947/1	kartell	Oslo PK spør DFFE om opplysninger. Aksjer på tyske hender? Forsøkt flyttet til Holland. Arkiver? (svar: 1947/3
	24.jan	2Riks046	Wallenberg/Hydro	DFFE: Uklart hvem som tok initiativ til Nordisk Lettmetall. "for de norske myndigheter er det nærmest uforståelig om en personlighet som Wallenberg, som hadde sin fulle handlefrihet, ville medvirke til rettsstridige planer"

	31.jan	1947/2	landssvik/kartell	DDFE til Landssvikavdelingen v Oslo PK. Rapporter om Hydro-saken, avhør.
	31.jan	1947/3	landssvik/kartell	DDFE: Internasjonalt Kvælstoff. Norske hender. Ingen beslag. Arkiver i Hydro. (se 1947/1)
	07.feb	1947/4	napalm	NTH utredning: Kjempemessig økning i magnesiumprod. Mest til krigsbehov, vesentlig, brannbomber. Protokoll møte: Tilstede, Fearnley, Breder Grimsgaard (Andresen), Chr. Holst (F. Olsen), B. Lian (Klaveness), Per M. Hansson (Storebrand), Meinich-Olsen (Treschow), Garben (for Bj. Eriksen), Chr. Kielland, adv. Jens P. Heyerdahl, adv. Fredrik Sejerstedt. Tema: Statens forkjøpsrett til gruppens aksjer.
	26.feb	2Riks075	OK	Avtale om Statens eierandel i NHY --> Wiersholm slipper taket i landssviksetterforskn.... :)
	26.feb	SChr s16	NHY/staten	Avtale mlm DFFE og Hydro om Nordisk Lettmetall. Deler eiendelene i NL, skyter inn ny kapital. Forliker NHY søksmål mot DFFE. NL skifter navn til Hefa (les sChr)
	06.mar	1947/5	Herøya/staten	
	07.apr	2Riks077	OK	Ny syndikatsoverenskomst. Staten forkjøpsrett. Mr. Weiss: IGF opprettet IGCh i 1928. Fremgår av årsberetn. NHY: 6,3% av aksjene. Bakgrunnen for IGCh. Detaljer om nettet av selskaper bak IGCh. Hvordan de øk. Interessene består. Persongalleri.
	26.apr	1947/6	NHY/IGCh	Ad beslag av IGCh-aksjer. NHY kjøpt IGCh-aksjer gjennom IGF. Opptrådt i tråd med IGF interesser. Fullmakter til H. Schmitz (stf i IGF og IGCh). IGChs aksjonærer i realiteten aksjonærer i IGF. Opphevelse av dividendeavtale et proformaverk for å kamuflere. Mener å ha sikre bevis for IGF fortsatt full kontroll. Adskillig korrespondanse som viser at IGF ordnet alt for IGCh ifm emisjon i NHY. "Mystiske krets stråmenn"
	22.mai	1947/7	NHY/IGCh	Nürnberg-tribunalet mot IGF, varer til 30/7-48. Tiltalt for: krig, plyndring, masse mord, slavearbeid, medl.skap i SS. Schmitz 4 år, Ilgner 3 år, Oster 2 år. 24 av toppsjefene tiltalt, 13 dømt. Delvis for forhold i Norge - spes Lettmetall.
	08.aug	B/IGF	IGF	
	07.okt	riksarkiv091	IGF/IGCh	Redegjørelse for forholdet mlm IGF og IGCh, stråmenn etc.
	07.okt	B/IGCh	IGF/IGCh	Redegjørelse for forholdet mlm IGF og IGCh, stråmenn etc. svar på forestående
1948	24.mai	2riks014	NHY USA	Ca 12 mill. kr. Låst i USA. NHY tysk-kontrollert? USA mener det
	24.mai	1948/1	NHY USA	DDFE om USA-vurderinger av tysk kontroll - emisjon indirekte plyndring av norsk økonomi (tyskerne betalte over clearing) - partene opprettholdt emisjonen, bevis på at gyldig. - - Kjøbenhavnnavtale fra 1939: kamuflasje - viste at IGF hadde megetr sterk kontroll over NHY "IGF hadde hals og hånd over hele NNYs salgspolitikk"
	04.sep	2riks066	NHY/Staten	Oversikt over aksjesits etter statens overtakelse (44%), og hvor aksjene kommer fra
	11.sep	2riks016	NHY/Staten	IGCh motsetter seg at de er under tysk kontroll
1949	26.jan	2riks120	napalm	Sonderinger om magnesiumprod. Magnesiumkomite på studietur til USA for å diskutere magnesiumoksyd.
	17.feb	riksarkiv022	IGCh	DDFE notat: IGCh holdingselskap for IGFs utenlandske interesser. Dok på at IGF kontroll aldri opphørte. USA beslaglagt IGCh eiendeler i USA verdt 100 mill +

	20.apr	A/10	IGCh	IGChs advokat: "Norske stat kan ikke ta både i pose og sekk. Hvis fastholder at IGCh er tysk-kontrollert, må det i uendelig høyere grad gjelde NHY og NHYs verdier må følgelig behandles som tyske etter Washington-avtalen".
	25.apr	riksarkiv101	IGCh	Sveitsiske myndigheter beslaglegger Hydros IGCh-aksjer (21405 aksjer - latent gevinst på 2-3 mill sfr)
	25.aug	riksarkiv012	IGCh	Invitasjon til forhandlinger i Sveits. IGCh fortsatt 10% av NHY - må regne OK som motstander av staten
	31.aug	B/IGCh	IGCh	Meget detaljert rapport om IGCh, eierforhold, forhold til IGF og NHY LES!
	23.sep	riksarkiv007	IGF/tungtvann	IGF utelukkende kjøpt tungtvann av NHY under krigen - til disp for Wehrmacht. IGF sørget for at prisen ble halvert.
	07.okt	riksarkiv001	IGCh/NHY	Utplyndring v lave priser på norske og høye priser på tyske Norge beslagla IGChs Hydroaksjer 1945. Sveits beslagla Hydros IGCh-aksjer 1949
1950	12.jan	B/divHydro	Landssvik	Bladet 8.Mai - Anklager Hydro for å ha tjent nazistene - men frikjent for landssvik. Kilde i DFFE?: "Kunne ikke sage over den gren Norge sitter på"
	25.feb		Landssvik	Wiersholms brev/rapport om NHY
	23.mar	1950/3	Landssvik	Landssvikavd Oslo PK slakter Wiersholm. "savner totalt alle konkrete opplysninger" "Norges største industrikonsern har vitterlig samarbeidet med tyskerne"
	20.mai	1950/1	IGCh/Schoop	Banken Schoop Reiff mobiliserer IGCh aksjonærer til en sammenslutning for å verne om aksjonærenes interesser.
	14.apr	riksarkiv125	Sturzenegger	Avhør av nazi-banker Sturzenegger. Norsk Staal, NHY
	01.jun	dsc9271	Landssvik	SLUTTRAPPORT - pfm Haavik (nøkkelbok)
	17.aug	B/01	IGF	IGF besluttet avvirket - FAKTA OM IGF - omsetn 1,2 mrd USD - 300.000+ ansatte etc.
	16.sep	1950/2	napalm	Ekstraordinære behov for magnesium ifm Korea-krigen. Marked for magnesium tar av. Særlig i usa. Prisen stiger. Prod mai 1951. Plan: Dorr Co, konsulent, Coulter Harden
	09.des	2riks063	IGCH/Herøya	Staten og Hydro bytter. Staten får IGCh-aksjene. Hydro får HEFA-aksjer.
1951	02.mar	2riks111	napalm	Bj. Eriksen besvarer henvendelse fra handelsministeren om økt produksjon av magnesium
	19.apr	1951/2	napalm	Industridirektoratet beslutter at HEFA skal levere magnesium til USA tom. 1953
	09.mai	2riks114	napalm	"Norwegian govt will authorise the shipment by hefa to any agency designated by the govt of the US og quantities of magnesium called for"
	16.mai	2riks113	napalm	"Leveranser av magnesium til den amerikanske regjering", Handelsdept
	26.jun	3riksarkiv082	napalm	D.O Priority for magneisummetallanlegget på Herøya.
	01.aug		napalm	Magnesiumproduksjon starter Herøya
	sent	1951/1	IGCh oppgjør	Staten bytter aksjen med Sveits. No får IGChs aksjer i NHY, Sveits får NHYs/statens aksjer i IGCh.

1952	01.jul	Hydro50 s462	lettm metall	Hydro overtar HEFA.
1953				
	15.feb	1953/3	napalm	Om støping av magnesiumbarrer - Leif Danielsen
	04.mar	2riks117	napalm	Defense Materials Procurement Agency (US govt) bekrefter forlengelse av magnesiuminnkjøp til 1955. Shipments received Feb og Juli 1952
	09.mar	1953/1	napalm	Belreftelse av magnesium-kontrakt fra DMPA
	03.okt	1953/2	krigsoppgjør	Brev fra Gunnar Heiberg om drikking, hosting og horeklubber
	17.nov	1953/4	napalm	Brev fra Bjarne Eriksen til Leif Danielsen - belønning
1957	18.jun	1957/1	napalm	Oversikt over ansatte ved magnesiumfabrikken

8.6. Innsyn i Landssviksaken mot Hydro

RIKSARKIVAREN

Knut Gjernes
Sognsveien 20

0851 OSLO

Deres ref.
Søknad 18.10.2004

Vår ref.
04/18392 A.543.2 TB

Dato
02.11.2004

Tilgang til arkivmateriale

Landssviksak mot Norsk Hydro ble opprettet ved Oslo politikammer 25.09.1946. Saken ble henlagt etter bevisets stilling 02.02.1951. Dokumentene i saken fyller seks arkivesker, men det foreligger i hovedsak bare dokumentliste for tre av eskene. Vi legger ved kopi av hoveddokumentlisten.

Etter nærmere vurdering har vi funnet at dokumentene i denne saken bør kunne være fritt tilgjengelige. Vi har da lagt vekk på sakens alder, spesifikke karakter og utfall. De kan bestille hele eller deler av saken til bruk på lesesalen i Oslo byarkiv. Beregn i tilfelle for sikkerhets skyld minst to dagers bestillingstid.

Med hilsen

Tor Breivik e.f.
underdirektør

Vedlegg

Postadresse:
Pb. 4013 Ullevål Stadion
0806 OSLO

Kontoradresse:
Folke Bernadottes vei 21
0862 OSLO

Telefon: 22 02 26 00
Telefaks: 22 23 74 89
E-post: riksarkivet@riksarkivaren.dep.no

Bankgiro:
7694 0505425

8.7. Fullmakt til innsyn i Sal.Oppenheim

MARIT BULL SIMON

Hohenliert 2
25551 Hohenlockstedt
Telefon: 04826/5764

VOLLMACHT
NOTARBESTÄTIGT

Ich, Marit Bull Simon (geb. am 03.05.1946) habe unter Bezugnahme auf Abkommen datiert am 24.04.2003 (signiert am 02.05.2003 und 14.05.2003) über Johan B. Holtes Nachlass, repräsentiert von Eva Bull und Johan B. Holtes Finanzfond, das Recht alle Dokumente betreffend Johan B. Holtes Kundenverhältnis bei der Sal. Oppenheim jr. & Cie. einzusehen.

Meine Repräsentanten, Herr Gøran Skaalmo (geb. am 14.02.1969) und Herr Knut Gjernes (geb. am 10.05.1963), haben Vollmacht, in meinem Namen in dieser Sache aufzutreten. Ich bitte um volle Einsicht in Johan B. Holtes Kundenverhältnis. Die Herren Skaalmo und Gjernes werden eine Kopie des Absprachedokumentes in ihren Besitz haben, die als Legitimation benutzt werden kann.

Itzehoe, den 20.08.2004

Marit Bull Simon

8.8. Kilder

8.8.1. Muntlige kilder

I kretsen rundt Johan B. Holte:

- Alle medlemmer av styret til Finansfondet
- Testamentsvitnene til Johan B. Holte
- Slektninger og potensielle arvinger av Johan B. Holte
- Johan B. Holtes tidligere samboer
- Venner av Johan B. Holte
- Privatsjåføren til Johan B. Holte
- Johan B. Holtes venn og biograf Jan Brøgger
- Ledelsen i Amerada Hess i Norge og USA

Norsk Hydro:

- Alle nålevende generaldirektører i Hydro
- Sekretærer i Hydro
- En rekke tidligere medlemmer av konsernledelsen i Hydro
- Arvingene etter tidligere Hydro-sjef Rolf Østbye
- Gjenlevende fabrikksejere og andre tidligere ansatte ved fabrikkene på Herøya
- Magnus Hole Jacobsen, ass.personalsjef på Herøya på 50-tallet
- Herøya Arbeiderforening

Utenlands kilder:

- Medarbeidere i Berenberg Bank i Hamburg
- Medarbeidere i Sal. Oppenheim i Zürich
- Sveitsiske bankombudsmann
- Sveitsisk jurist tilknyttet EFTA
- Sveitsiske journalister og researchere
- Baron Georg von Richter
- Bostyrerne for IG Farben: Volker Pollehn og Angelika Amend
- Wolfgang Goethes Institutt i Frankfurt
- Sveitsisk historikere: Mario König og Shraga Elam

Offentlige instanser:

- Skifteretten i Oslo
- Fylkesmannen i Telemark og i Oslo
- Legatkontoret i Sosialdepartementet
- Handels- og Næringsdepartementet
- Oslo Likningskontor
- Oslo Fylkesskattekontor
- Økokrim

Andre:

- Medlemmer av Oslokonsortier: Fred Olsen, Nils Jørgen Astrup, Johan H. Andresen, representanter for Treschow-familien, Klaveness-familien, Aubert-familien.

- Norske historikere: Olav Njølstad, Sverre A. Christensen (BI), Kjetil Gjørme Andersen (UiO), Finn Erhard Johannesen (BI), Francis Sejersted (ISF), Einar Lie (UiO), Trond Bergh, Knut Einar Eriksen, Knut Sogner(BI), Kjetil Skogrand (IFF), Rolf Robsen (IFF), Gunnar Yttri (HiSF), Pål Sandvik (BI), Asle Rønning (BI)
- De to gjenlevende norske jødene som var i Auschwitz: Samuel Steinmann og Julis Paltiel
- Kåre Willoch og Håkon Lie

8.8.2. *Skriftlige kilder*

Johan B. Holte:

- Brevet fra Johan B. Holte til baron Georg von Richter
- Avtalen mellom Finansfondet og Marit Bull Simon angående hemmelig konto i Sveits
- Selvangivelsen til Johan B. Holte i 2001
- Nekrologer og minnetaler etter Johan B. Holte
- Stiftelsesdokumenter og årsregnskaper for Eva Bull og Johan B. Holtes Finansfond
- Stiftelsesdokumenter og årsregnskaper for Malerinnen Eva Bull Holtes Minnefond
- Stiftelsesdokumenter og årsregnskaper for Johan B. Holtes stiftelse
- Stiftelsesdokumenter og årsregnskaper for diverse stiftelser tilknyttet Norsk Hydro
- Private brev fra Johan B. Holte
- Privat bankkorrespondanse og overføringsbilag for Johan B. Holtes konti i bankene Berenberg og Sal. Oppenheim.
- Tre testamenter etter Johan B. Holte: Ett fra 1996, ett fra februar 1999 og ett fra desember 1999.

Utenlandske kilder:

- Avisen Neue Zürcher Zeitung
- CIA-arkivene i Washington
- US National Archives i Washington
- Årsrapporter fra Berenberg Bank
- Årsrapporter fra Sal. Oppenheim
- U.S. Department of Commerce
- Harry S. Truman Library
- Journalen til The Air Force Association
- Pulitzer-arkivet: artikkelserien Bridge at No Gun Ri .
- Militærtribunalet i Nürnberg
- Wallenbergarkivene i Stockholm
- Independent Commission of Experts Switzerland-Second World War (König)
- Fotoarkivet til United States Holocaust Memorial Museum I Washington

Riksarkivet:

- Arkiver fra Utenriksdepartementet i perioden 1950-1959, Riksarkiver
- Arkiver fra Industridepartementet, Riksarkivet
- Arkiver fra Statsministerens kontor, Riksarkivet
- Arkiver fra Industridepartementet ved statsråd Evensen og statssekretæren, Riksarkivet
- Arkiver fra Finansdepartementet, Riksarkivet
- Arkivet fra Landssvikavdelingen ved Oslo Politikammer, Riksarkivet
- Arkivet fra Direktorat for fiendtlig eiendom (DFFE), Riksarkivet

Hydro:

- Oversikter over fond og stiftelser hos fylkesmannen i Telemark og i Oslo
- Universitetsbiblioteket
- Likningsboka (Nasjonalbiblioteket)
- Årsrapporter i Norsk Hydro 1940 til 1955
- Regnskapssammendrag over Norsk Hydro 1906-1955
- Eiendomsregistre i Grimstad, Arendal, Oslo, Bærum, Hjørtedal og Kristiansand
- Norsk Hydros historiebøker: "Norsk Hydro 1905-1955", Hydro 75 år, Hydro Magnesium 50 år
- Privatarbiv etter tidligere Hydro-sjef Axel Aubert
- Privat arkiv fra Aksjonærforeningen i Hydro
- Aksjonærlister i Hydro

Offentlige instanser:

- Stortingsproposisjoner om Hydro

Akademiske kilder:

- Historiebøker: "*Norsk Sprængstofindustri*", Ellingsen: Krigsprofitørene og rettsoppgjøret, Aalders/Wiebes: The Art of Cloaking Ownership, Sogner: Plankeadel, Festskrift til Joh. H. Andresen, Norsk Forsvarshistorie Bind 4, Biografien over Sam Eyde, Sutton: Wall Street and the rise of Hitler, Loftus/Aarons: The Secret War Against the Jews, Bergh og Eriksen: Den hemmelige krigen: overvåkning i Norge 1917-1997, Imset og Erikstad: Jens P. Heyerdahl d.y.
- Makt- og Demokratiutredningen: Kapitalistisk demokrati
- Vikarierende aktører og asymmetriske allianser: Norge og Koreagrigen 1950-1953, Skogrand
- Hovedoppgavene: Ingerid Hagen, UiO, 1996 og Hydromodellens opprinnelse, Sverre A. Christensen, 1999
- Avisen Folk og Land
- Aftenpostens arkiver